

FEDERALNO MINISTARSTVO OBRAZOVANJA I NAUKE

Program mjera za prevenciju korupcije u visokom obrazovanju u Federaciji Bosne i Hercegovine

Transparentnost, zakonitost i poštivanje
procedura za bolje visoko obrazovanje

Mostar, decembar 2012.

PREDGOVOR

Program mjera za prevenciju korupcije u visokom obrazovanju u Federaciji Bosne i Hercegovine, na osnovu istraživanja o korupciji, analize pravnog okvira (zakona i podzakonskih akata), te analize prakse visokoškolskih ustanova u Federaciji Bosne i Hercegovine, daje 66 konkretnih preporuka za povećanje transparentnosti, smanjenja rizika i povećanja otpornosti sistema visokog obrazovanja na devijantne pojave.

Radi bolje koordinacije i mogućnosti upravljanja procesima, Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke donijelo je Odluku o formiranju radne grupe za izradu programa za borbu protiv korupcije u visokom obrazovanju u sastavu:

1. Aldin Međedović, predsjednik,
2. mr. Husein Nanić, direktor Agencije za razvoj visokog obrazovanja i osiguranje kvalitete BiH, član,
3. prof.dr. Borko Sorajić, direktor Centra za informisanje i priznavanje dokumenata iz oblasti visokog obrazovanja BiH, član,
4. prof.dr. Enver Halilović, rektor Univerziteta u Tuzli, član,
5. prof.dr. Samir Arnautović, prorektor za međunarodnu saradnju, izdavačku djelatnost i studentski standard Univerziteta u Sarajevu, član,
6. doc.dr. Vahida Žujo, prorektor za naučno – nastavna pitanja Univerziteta „Džemal Bijedić“ u Mostaru, član,
7. prof.dr.sc. Safet Brdarević, prorektor za nastavu i studentska pitanja Univerziteta u Zenici, član,
8. prof.dr. Mujo Demirović, prorektor za finansije i razvoj Univerziteta u Bihaću, član,
9. Lejla Abdurahmanović, Sarajevo School of Science and Technology, član,
10. mr.sci. Esad Oruč, Internacionalni Burch univerzitet, član.

Pored gore navedenih članova Radne grupe, u izradi dokumenta su učestvovali spoljni eksperti:

1. prof.dr. Damir Marić,
2. Ivana Korajlić i
3. Boris Ćurković

Nakon što je Radna grupa usaglasila dokument, održane su javne rasprave na četiri javna i dva privatna univerziteta u Federaciji BiH na kojima je učestvovalio preko 300 predstavnika akademske zajednice, studentskih unija, nevladinih organizacija i kantonalnih ministarstava obrazovanja. Svi kvalitetni prijedlozi i primjedbe sa javnih rasprava su uključeni u konačnu verziju dokumenta.

Preporuke i mjere su date i u formi akcionog plana, koji sadrži konkretne nosioce i rokove. Akcionim planom predviđeni su i mehanizmi implementacije Programa. Fokus dokumenta je isključivo na prevenciji korupcije i drugih devijantnih pojava u sistemu visokog obrazovanja, te ministarstvima, visokoškolskim ustanovama, studentskim udruženjima i drugima koji djeluju u sistemu visokog obrazovanja.

SADRŽAJ

1. UVOD.....	3
1.1. Pregled visokog obrazovanja u Federaciji Bosne i Hercegovine.....	4
1.2. Pregled zakonskog okvira i nadležnosti.....	6
1.3. Finansiranje visokog obrazovanja.....	8
2. PREZENTACIJA REZULTATA ISTRAŽIVANJA O KORUPCIJI U VISOKOM OBRAZOVANJU.....	9
2.1. Rezultati kvalitativnog istraživanja.....	10
2.2. Rezultati kvantitativnog istraživanja.....	12
3. ANALIZA STANJA I PRIJEDLOG MJERA.....	14
3.1. Zakonodavstvo i nadležne obrazovne vlasti.....	14
3.1.1. Integracija univerziteta.....	14
3.1.2. Zakonske odredbe koje se odnose na korupciju.....	16
3.1.3. Osnivanje visokoškolskih ustanova i privatne visokoškolske ustanove.....	18
3.1.4. Nadzor nad provođenjem zakona.....	19
3.1.5. Osiguranje kvalitete (akreditacija).....	21
3.2. Visokoškolske ustanove.....	22
3.2.1. Planovi integriteta.....	22
3.2.2. Normativni akti, kodeksi i njihova primjena.....	24
3.2.3. Ispitne i prijemne procedure.....	25
3.2.4. Evaluacija nastavnog osoblja od strane studenata.....	27
3.2.5. Procedure zapošljavanja i napredovanje.....	29
3.2.6. Transparentnost i objavljivanje.....	29
3.2.7. Sistem plaćanja nastavnog osoblja.....	32
3.2.8. Finansijska revizija.....	33
3.2.9. Ostale aktivnosti.....	34
3.3. Dodatne mjere.....	36
4. AKCIONI PLAN.....	39
5. ZAKLJUČAK.....	46

1. UVOD

Korupcija (*lat. corruptus – potplaćen*) je u današnjem bosanskohercegovačkom društvu široko rasprostranjena pojava, a suprotstavljanje korupciji predstavlja jedan od najvećih izazova savremenog društva. U *pravnom* smislu korupcija je krivično djelo, koje u svojoj osnovi ima zloupotrebu povjerenja ili funkcije koja se obavlja u upravi, sudskoj vlasti, privredi, politici, školstvu, kulturi ili umjetnosti, ali i u neprivrednim subjektima ili organizacijama, radi stjecanja materijalne ili nematerijalne koristi za koju nema pravne osnove. U *političkom* smislu, korupcija predstavlja povredu općeg interesa zbog ličnog koristoljublja. Prema *etičkoj* odrednici korupcije, ova pojava je definirana kao „moralna pokvarenost“.

Je li, i u kojoj mjeri, korupcija prisutna i u **visokom obrazovanju** Federacije Bosne i Hercegovine? Tragajući za odgovorom na ovo pitanje provedeno je opsežno istraživanje, čiji će rezultati ukratko biti predstavljeni u ovom Programu. No, visoko obrazovanje je u načelu ogledalo društva i vrlo je logično da sve pojave koje su prisutne u društvu budu prisutne i u visokom obrazovanju. S druge, pak, strane, univerziteti su pokretači društva, mjesta na kojima se okupljaju intelektualci, umjetnici, istraživači, naučnici. Značajan dio misije svakog univerziteta počiva na obrazovanju koje bi, kao djelatnost od posebnog društvenog značaja, moralo biti zasnovano na najvišim etičkim vrijednostima. Osim demonstriranja institucionalne odgovornosti, visokoobrazovne ustanove imaju dodatnu potrebu demonstrirati i akademski kredibilitet, budući da funkcioniraju na načelima **autonomije**. Institucije visokog obrazovanja, posebno javne, su veoma ovisne o povjerenju, budući da im društvo povjerava javna sredstva i autonomiju, očekujući zauzvrat demonstriranje kredibilnog obrazovanja i naučnih istraživanja. Praksa dobrog upravljanja visokim obrazovanjem koja podrazumijeva smanjenje rizika na pojavu netransparentnih pojava u najvećem je interesu studenata, nastavnika, zaposlenika, ali i partnera visokog obrazovanja – poslodavaca i društva u cjelini. Zbog toga je odnos univerziteta i korupcije tema od visokog društvenog interesa. Univerziteti znatno više nego bilo koje druge organizacije imaju potrebu demonstrirati otpornost na korupciju.

Ovaj *Program mjera za prevenciju korupcije u visokom obrazovanju u Federaciji Bosne i Hercegovine s akcionim planom* izrađen je u okviru Federalnog ministarstva obrazovanja i nauke, uz učešće eksternih eksperata. Program ima strateški karakter i njegov cilj nije rješavanje pojedinačnih slučajeva korupcije, već uspostavljanje mehanizama koji će spriječiti i otkloniti okolnosti za nastanak korupcije, neetičkih i neprofesionalnih postupaka u svim oblastima visokog obrazovanja. Izvršena je eksterna procjena kvaliteta regulative, kadrova i procesa u praksi u svim oblastima funkcioniranja (upravljanje visokoobrazovnim institucijama, finansijama, kadrovima, javnim nabavkama, informacijama...), što je prvi korak u pravcu poboljšanja kvaliteta rada u tim oblastima i smanjenja rizika da se javna ovlaštenja obavljaju suprotno svrsi zbog kojih su ustanovljena. Nacrt Programa razmatran je na Radnoj grupi za visoko obrazovanje, nakon čega je provedena opsežna javna rasprava u kojoj su

sudjelovali univerziteti, nadležna kantonalna ministarstva i udruženja studenata. Postignut je visok konsenzus o ciljevima i metodama sprečavanja devijantnih pojava u visokom obrazovanju.

Generalno govoreći, dva su ključna smjera **sprečavanja korupcije**: primjena *preventivnih* mjera i primjena *represivnih* mjera. Prevencijom se sprečava nastanak koruptivnih pojava, a represivne mjere se primjenjuju onda kada je korupcija nastupila i kada su se njene posljedice ispoljile. Jedan od načina za smanjenje obima korupcije je otkrivanje i otklanjanje uzroka, odnosno rizika za nastanak i razvoj korupcije. Fokus ovoga Programa je na preventivnim antikorupcijskim mjerama i dokument je nastao kao rezultat eksterne procjene izloženosti institucija visokog obrazovanja i nadležnih obrazovnih vlasti rizicima za nastanak i razvoj korupcije, kao i izloženosti etički i profesionalno neprihvatljivim postupcima.

Budući da je fokus Programa na prevenciji, koja se, pak, svodi na uspostavu mehanizama dobrog upravljanja procesima u visokom obrazovanju, u obzir je uzeta još jedna specifičnost djelovanja institucija visokog obrazovanja. Upravo zbog potrebe demonstriranja odgovornosti, koja je tradicionalno etablirana zbog povjerenje im autonomije, visokoobrazovne ustanove su razvile model **osiguranja kvaliteta**. Kroz *Bolonjski proces* taj model je standardiziran za 47 evropskih i evroazijskih država koje čine *Evropski prostor visokog obrazovanja*. Već se cijelo desetljeće model osiguranja kvaliteta razvija u bosanskohercegovačkim akademskim krugovima. Dakle, svi javni univerziteti u Bosni i Hercegovini, a odnedavno i privatni, za razliku od drugih institucija, redovno preispituju svoj rad kroz samoevaluacije, a odnedavno se uspostavlja i sistem vanjskih, nezavisnih (*peer-review*) pregleda. Osiguranje kvaliteta je suštinski povezano s aktivnostima na suzbijanju korupcije, jer im je oboma svrha demonstrirati kredibilnost institucije i uspostaviti mehanizam za stalno poboljšanje.

1.1. Pregled visokog obrazovanja u Federaciji Bosne i Hercegovine

U Federaciji Bosne i Hercegovine trenutno djeluje 21 visokoškolska ustanova¹ (od 45 u Bosni i Hercegovini). Od te 21 visokoškolske ustanove, šest je javnih univerziteta, devet privatnih univerziteta i 6 privatnih visokih škola. U sklopu svih visokoškolskih ustanova djeluje ukupno 108 fakulteta, a na njima je nastava organizirana na ukupno 978 studijskih programa, od čega je 456 studijskih programa

¹ Visokoškolske ustanove, prema Okvirnom zakonu o visokom obrazovanju u Bosni i Hercegovini, mogu biti univerziteti i visoke škole. Univerziteti pružaju obrazovanje u sva tri ciklusa studija, imaju najmanje pet studijskih programa iz tri različite naučne discipline, dok visoke škole mogu pružati obrazovanje samo unutar prvog ciklusa studija (čl. 10. Okvirnog zakona). Dakle, fakulteti koji djeluju u sklopu univerziteta, u smislu Okvirnog zakona, nemaju status visokoškolske ustanove.

prvog, 462 drugog i 60 trećeg ciklusa studija². Pregled institucija visokog obrazovanja, koji uključuje broj organizacijskih jedinica (fakulteta), te broj studijskih programa po ciklusima studija prikazan je u tablici 1.

Tablica 1.: Pregled visokoškolskih ustanova u Federaciji Bosne i Hercegovine

Red. br.	VISOKOŠKOLSKA USTANOVA	Br. organiz. jedinica	Broj studijskih programa			Ukupan br. stud. programa
			I ciklus	II ciklus	III ciklus	
1.	Univerzitet u Sarajevu	23	102	205	25	332
2.	Univerzitet u Bihaću	7	27	19	-	46
3.	Sveučilište u Mostaru	11	62	71	10	143
4.	Univerzitet u Zenici	8	28	30	-	58
5.	Univerzitet "Džemal Bijedić" Mostar	8	36	14	-	50
6.	Univerzitet u Tuzli	16	53	40	-	93
7.	Sveučilište/Univerzitet "Vitez" Travnik	4	17	8	-	25
8.	Univerzitet u Travniku	5	35	18	-	53
9.	Univerzitet Sarajevo School of Science and Technology	5	9	5	5	19
10.	Internacionalni univerzitet u Sarajevu	3	12	12	12	36
11.	International Burch University, Sarajevo	3	6	5	4	15
12.	Američki univerzitet u BiH, Tuzla	3	14	9	4	27
13.	Sveučilište/Univerzitet „Hercegovina“, Čitluk	3	10	13	-	23
14.	Internacionalni univerzitet Travnik	4	13	13	-	26
15.	Sveučilište/Univerzitet Interlogos	5	10	-	-	10
16.	Fakultet za javnu upravu, Sarajevo	0	1	-	-	1
17.	Visoka škola "Koledž za industrijski i poslovni menadžment" s pravom javnosti, Bosanska Krupa	0	9	-	-	9
18.	Fakultet međunarodnih finansija i bankarstva, Sarajevo	0	2	-	-	2
19.	Visoka škola "Centar za poslovne studije", Kiseljak	0	2	-	-	2
20.	Visoka škola "Logos-centar",	0	5	-	-	5
21.	Visoka škola za turizam i menadžment, Konjic	0	3	-	-	3
UKUPNO:		108	456	462	60	978

U akademskoj 2011/2012. godini, na svim visokoškolskim ustanovama upisano je ukupno 74.323 studenta (od ukupno 119.292 studenta u cijeloj BiH, što predstavlja 62,30% studentske populacije Bosne i Hercegovine). Prema podacima Federalnog

² Podaci Agencije za razvoj visokog obrazovanja i osiguranje kvalitete, dostupni na www.heg.gov.ba.

zavoda za statistiku³ na šest javnih univerziteta u Federaciji BiH studiraju ukupno 65.916 studenata ili 88,69%, na 15 privatnih visokoškolskih ustanova studira ukupno 7.463 studenta ili 10,04%, a na vjerskim visokoškolskim ustanovama studiraju 944 studenta ili 1,27%. Iz navedenog je očigledno da javni sektor predstavlja najznačajniji resurs visokog obrazovanja u Federaciji Bosne i Hercegovine. Broj studenata u Federaciji Bosne i Hercegovine prikazan je u tablici 2.

Tablica 2. Broj studenata u Federaciji Bosne i Hercegovine

Visokoškolska ustanova	Broj studenata	%
Univerzitet u Sarajevu	29.892	40,22
Univerzitet u Tuzli	13.024	17,52
Univerzitet u Zenici	4.263	5,74
Univerzitet „Džemal Bijedić“ u Mostaru	4.275	5,75
Sveučilište u Mostaru	10.007	13,46
Univerzitet u Bihaću	4.455	5,99
Ukupno javni univerziteti:	65.916	88,69
Privatne visokoškolske ustanove	7.463	10,04
Vjerske visokoškolske ustanove	944	1,27
UKUPNO STUDENATA:	74.323	100

Premda je privatni sektor organiziran u veći broj visokoškolskih ustanova (9 univerziteta i 6 visokih škola), očigledno je da su u pitanju manji univerziteti i visoke škole. Od ukupnog broja studenata koji studiraju na privatnim visokoškolskim ustanovama, njih 3.089 ili 41,40% studira na međunarodnim visokoškolskim ustanovama na kojima se nastava organizira na engleskom jeziku. Koncentracija i visokoškolskih ustanova i najvećeg broja studenata u privatnom sektoru je u Srednjobosanskom kantonu (4 univerziteta i 1 visoka škola), gdje studira 4.109 ili 55,06% od ukupnog broja studenata na privatnim visokoškolskim ustanovama.

Kada je u pitanju broj svršenika studijskih programa, u Federaciji Bosne i Hercegovine je prošle godine na prvom ciklusu studija školovanje uspješno okončalo 11.350 studenata (od 17.822 u Bosni i Hercegovini, što čini 63,68%), zvanje magistra je steklo 507 studenata II ciklusa (od 2.016 u BiH, što čini 25,15%), a doktoriralo je 140 kandidata (u BiH 186, pa Federacija BiH predstavlja 75,27% od ukupnog broja).

1.2. Pregled zakonskog okvira i nadležnosti

Institucionalna organizacija sektora visokog obrazovanja u Bosni i Hercegovini određena je Ustavom Bosne i Hercegovine, ustavima entiteta i kantona, te Statutom Brčko Distrikta na osnovu kojih su zakonski definirane nadležnosti u oblasti obrazovanja.

³ Saopćenje broj 12.3, godina V., od 16.1.2012. godine, dostupno na www.fzs.ba.

Punu i nepodijeljenu nadležnost u obrazovanju imaju Republika Srpska, **deset kantona u Federaciji** Bosne i Hercegovine i Brčko Distrikt Bosne i Hercegovine. Svaka od dvanaest navedenih administrativnih cjelina ima svoje ministarstvo obrazovanja, zakone za oblast obrazovanja, budžete za obrazovanje, utvrđuje obrazovnu politiku i ima sva druga prava i obaveze koje proizlaze iz mandata nadležne obrazovne vlasti, odgovorne za organizaciju i funkcioniranje obrazovanja na svom području odgovornosti.

Reforma zakonodavstva iz oblasti visokog obrazovanja započela je donošenjem **Okvirnog zakona o visokom obrazovanju u Bosni i Hercegovini** 2007. godine. Okvirni zakon je donesen s ciljem koordinacije i harmonizacije politika visokog obrazovanja u 12 nadležnih obrazovnih vlasti, te implementacije evropskih reformi u oblasti visokog obrazovanja u skladu sa načelima Bolonjskog procesa, kojem je Bosna i Hercegovina pristupila 2003. godine. Okvirni zakon nema direktnu primjenu u entitetima i kantonima, on predstavlja jedinstven okvir za 12 nadležnih obrazovnih vlasti da uredi svoja zakonodavstva. Ideja je da se svih 12 zakona o visokom obrazovanju uskladi sa Okvirnim zakonom po svim pitanjima koja on tretira, te se na taj način harmoniziraju politike visokog obrazovanja kako bi se ono u cijeloj državi odvijalo po istom okviru.

Tako je članom 63. Okvirnog zakona određen rok od **6 mjeseci**, u kojem su nadležne obrazovne vlasti trebale uskladiti svoje zakone o visokom obrazovanju sa Okvirnim zakonom. **Proces usklađivanja trajao je znatno duže, preciznije traje i danas**, što je vidljivo iz sljedeće tablice 3.

Tablica 3.: Zakoni o visokom obrazovanju u kantonima

Kanton	Objava važećeg zakona	Datum donošenja
Unsko–sanski	“Službene novine Unsko-sanskog kantona”, br. 08/09	15.6.2009.
Posavski	“Narodne novine Županije Posavske”, br. 01/10	18.2.2010.
Tuzlanski	“Službene novine Tuzlanskog kantona”, br. 08/08 i 12/09	28.7.2008. 9.11.2009.
Zeničko–dobojski	“Službene novine Zeničko-dobojskog kantona”, br. 06/09	27.04.2009.
Zapadnohercegovački	“Narodne novine Županije Zapadnohercegovačke”, br. 10/09	6.7.2009.
Kanton Sarajevo	“Službene novine Kantona Sarajevo”, br.22/10	27.8.2010.
Kanton 10	“Narodne novine Herceg-bosanske županije”, br. 09/09	10.11.2009.
Bosansko-podrinjski	“Službene novine Bosansko-podrinjskog kantona”, br. 02/10	28.1.2010.
Hercegovačko-neretvanski	„Narodne novine Hercegovačko-neretvanske županije”, br. 4/12	13.4.2012.
Srednjobosanski	Nije donesen zakon!	

Usvajanjem Okvirnog zakona stvorene su pretpostavke i za izgradnju novih zajedničkih institucionalnih kapaciteta u ovoj oblasti na državnom nivou, i to

Agencije za razvoj visokog obrazovanja i osiguranje kvaliteta BiH i Centra za informisanje i priznavanje dokumenata iz oblasti visokog obrazovanja. Osim ustanovljavanja tijela za provođenje zakona i međunarodnih obaveza Bosne i Hercegovine, Okvirnim zakonom utvrđen je i jedinstven način osiguranja kvaliteta u visokom obrazovanju, organizacija visokog obrazovanja u Bosni i Hercegovini i odgovornost nadležnih vlasti u ovoj oblasti. Uspostavljena je i koordinacija obrazovnih politika koja je dodijeljena **Ministarstvu civilnih poslova Bosne i Hercegovine.**

Koordinaciju obrazovnih politika na nivou Federacije BiH obavlja **Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke.** Uspostavljena su i koordinacijska tijela ministara obrazovanja – *Konferencija ministara na državnom nivou*, koju čine svi ministri obrazovanja u državi, te *Koordinacija ministara obrazovanja na nivou Federacije BiH*, koju čine svi ministri obrazovanja u Federaciji BiH.

I dok je koordinacija politika i vođenje zajedničkih reformi na nivou države i Federacije BiH, relevantno zakonodavstvo za visokoškolske ustanove i građane je na nivou kantona. Svaka visokoškolska ustanova regulira statutom svoja unutrašnja pitanja. Statuti visokoškolskih ustanova su najznačajniji dokumenti za procese koji se odvijaju na ustanovama.

1.3. Finansiranje visokog obrazovanja

Javno finansiranje visokog obrazovanja vrše kantoni iz svojih budžeta. Svi javni univerziteti naplaćuju i upisnine i/ili školarine od studenata koje čine ukupno 40% – 80% njihovog ukupnog prihoda. Privatne visokoškolske ustanove ne primaju javna sredstva.

U 2007. godini, potrošnja javnog visokog obrazovanja na nivou Federacije BiH iznosila je 4,53% svih prihoda svih kantona u Federaciji BiH, što je činilo **0,82% GDP-a Federacije BiH**⁴. Ovaj postotak je uporediv sa postotkom GDP-a koji se na nivou država EU-19 izdvaja za visoko obrazovanje (1%), a značajno je veći od sličnih tranzicijskih država. Dakle, u Federaciji Bosne i Hercegovine izdvaja se više sredstava za visoko obrazovanje nego u Hrvatskoj, Albaniji ili Bugarskoj. To dovodi do zaključka da se u budućnosti ne može očekivati porast javnih izdvajanja za visoko obrazovanje.

No, unatoč tome, javni univerziteti imaju problema s finansiranjem. Svi javni univerziteti imaju nedostatna investicijska sredstva (za razvoj, nove objekte, opreme ili biblioteke), dok se posljednjih godina na pojedinim visokoškolskim ustanovama u

⁴ Podaci su uzeti iz dokumenta Studija izvodljivosti za reformu visokog obrazovanja u Bosni i Hercegovini (2009.), koju je naručila Evropska unija. Studija je preuzela podatke Federalne revizije. GDP za izračun postotka je uzet iz Biltena Federalnog zavoda za statistiku br. 120, novembar 2008.

Federaciji BiH počinju bilježiti teškoće i s tekućim sredstvima, pa čak i sredstvima za isplatu plaća.

Trenutno se javno finansiranje visokog obrazovanja obavlja po kriteriju historijske potrošnje (za prethodnu godinu) i ono je u principu bazirano na „finansiranju po nastavniku“. Taj model je prevladan i nužna je reforma javnog finansiranja koja će uspostaviti veze između nivoa sredstava i rezultata koje pojedina visokoškolska ustanova ostvaruje („finansiranje po studentu“).

Očigledno je u pitanju neefikasan sistem. U prilog tome idu i podaci iz Studije izvodljivosti za reformu finansiranja visokog obrazovanja, u kojoj je istaknuto da *„svake godine na visokoškolskim ustanovama u Federaciji BiH blizu 24 posto studenata ponavlja i skoro 13 posto napušta studij. Jedva 50 posto studenata koji započinju studije „preživljavaju“ do diplomiranja (522/1,000). Konsekvenca je da u prosjeku treba sedam godina da se okonča četverogodišnji studij. Finansijska implikacija ovih brojki jeste da 43 posto budžeta javnih univerziteta ide na finansiranje onih koji napuštaju i obnovaca, što nema evidentan obrazovni ili ekonomski efekat.“*

2. PREZENTACIJA REZULTATA ISTRAŽIVANJA O KORUPCIJI U VISOKOM OBRAZOVANJU

Iako su provedena brojna istraživanja percepcije korupcije, a u posljednje vrijeme i ona koja se direktno tiču obrazovanja, jedno od najsveobuhvatnijih i najnovijih istraživanja je ono provedeno od strane *Transparency International Bosne i Hercegovine*⁵. Istraživanje je obuhvatilo kvalitativnu i kvantitativnu analizu, a predstavnici osoblja univerziteta, kao i studenti, imali su priliku iznijeti svoje direktne stavove, ne samo o nivou percipirane korupcije na fakultetima, već i o njenim uzrocima, načinima na koje se manifestuje, i mehanizmima borbe protiv ove pojave. U sklopu sveobuhvatnog istraživanja percepcije korupcije na javnim i privatnim visokoškolskim ustanovama u Bosni i Hercegovini anketirano je **2.000** studenata i **500** zaposlenika svih javnih i jednog dijela privatnih univerziteta. U okviru kvalitativnog istraživanja održano je **10** fokusnih grupa sa **135** učesnika. Istraživanje je započelo u septembru 2011. godine, a finalni izvještaj sačinjen je u aprilu 2012. godine.

Generalni zaključci ovog istraživanja su⁶:

- Dok većina studenata korupciju vidi kao veoma raširenu pojavu, pa čak i kao dominantno obilježje bosanskohercegovačkih fakulteta i univerziteta, osoblje poriče ili relativizira prave razmjere korupcije.

⁵ Izvještaji i svi nalazi istraživanja su dostupni na web stranici TI BiH www.ti-bih.org.

⁶ Analiza percepcije korupcije u visokom obrazovanju u BiH, TI BiH, april 2012., www.ti-bih.org

- Svaki četvrti student imao je susret s korupcijom – platio je pozitivnu ocjenu ili je traženo od njega da je na neki način plati.
- Studenti preferiraju restriktivne strategije suprotstavljanja korupciji na fakultetima – strogo kažnjavanje, javnu stigmatizaciju i ekskomunikaciju iz profesije.
- Izostaje povjerenje u iskrenu opredijeljenost pozvanih organa da se suprotstave korupciji.
- Lična spremnost na uključivanje u antikoruptivno djelovanje još uvijek je na nivou pisanja anonimnih prijava.

Percepcija korupcije na visokoškolskim ustanovama u Bosni i Hercegovini ima četiri glavne dimenzije: 1. sadržina pojma korupcija u visokom obrazovanju, 2. percepcija rasprostranjenosti i posljedica, 3. percepcija korijena i krivaca i 4. percepcija antikoruptivnih strategija i taktika.

Empirijski je kvantificirano i potvrđeno veoma frekventno stajalište izneseno na fokusnim grupama da državnoj, odnosno političkoj strukturi odgovara interpretativno smještanje priča o visokom obrazovanju u okvir korupcije kako bi se skrenula pažnja sa neefikasnosti u pribavljanju, uglavnom, materijalnih uslova za dosljedno realiziranje Bolonjskog procesa.

2.1. Rezultati kvalitativnog istraživanja

Kvalitativno istraživanje sastojalo se od fokusnih grupa - radionica s predstavnicima nastavnog osoblja i studenata širom BiH. Fokusne grupe su vođene na način da su svi učesnici iznijeli svoje stavove o nivou korupcije na univerzitetima, njenim uzrocima, pojavama, te načinima borbe protiv ove pojave. Održavani su zasebni razgovori s osobljem i studentima. Neki od zaključaka za osnovne mehanizme provedbe ovog Programa mjera za prevenciju korupcije u Federaciji Bosne i Hercegovine su:

- Pojam korupcije obuhvata zloupotrebu položaja, neprincipijelnosti pri izborima u komisije za napredovanja u zvanja, nadzorne i upravne odbore fakulteta, prisiljavanje na kupovinu svojih knjiga, primanje mita u novčanom iznosu, nepotizam u vidu primanja u zvanje saradnika i nastavnika bez validnih referenci i kvalifikacija.
- Nedostaju mehanizmi kontrole nastavnog i ispitnog procesa, procedura polaganja ispita kao i javnosti polaganja ispita. Problem predstavlja veliki broj studenata na studijskim grupama što nije u skladu s bolonjskim konceptom ocjenjivanja. Osim toga, dodatni „socijalni“ rokovi polaganja ispita, budući da su posljednja šansa za upis u narednu godinu, dovode studente u situaciju da traže veze za polaganje ili navode na druge oblike korupcije (plaćanje).

Također, studentima nije dozvoljeno da izvrše uvid u rad što dovodi do netransparentnosti pri polaganju ispita.

- Određeni broj nastavnog osoblja uključen je u članstvo, djeluje u izvršnim organima političke partije ili organizaciji koja je povezana s političkom partijom i na taj način koriste svoj položaj za ostvarenje privilegija.
- Istaknuti su problemi prilikom izbora nastavnika, zapošljavanja vanjskih saradnika, imenovanja u različite komisije koje vrše poslove izbora u zvanja, ocjene prijava magistarskih i doktorskih radova, dvojni radni odnos nastavnika i nerealizirana nastava u predviđenom obimu, stavljanje u povoljniji položaj stalnih zaposlenika ili angažiranje prijatelja kao vanjskih saradnika, ne postoje jasni kriteriji šta su to relevantni naučni radovi za izbor u zvanje nastavnika.
- Korupciji doprinosi blago kažnjavanje već otkrivenih i dokazanih slučajeva i odustajanje od slučajeva na koje su ukazali studenti. Potrebno je ohrabriti studente da prijave slučajeve korupcije i učiniti efikasnijim rad etičkih komiteta. Uvođenje konkretnih kazni, kao što su oduzimanje naučnih zvanja ili odstranjivanje s fakulteta smatra se rješenjem za korupciju za što je potrebno da postoje ovlasti u sankcioniranju za nadležne osobe.
- Sistem eksterne mature u srednjim školama smatra se imperativom kako bi se omogućilo ukidanje prijemnih ispita za upis na visokoškolske ustanove. Potrebno je, osim toga, pronaći objektivne kriterije i procedure kvalificiranja srednjoškolaca za upis na visokoškolske ustanove.
- Problemi su uočeni u neprikladnom sistemu kvalifikacija za upis na fakultete kao i neispunjavanje propisanih uslova vezano za kadrovske i materijalne resurse za akreditaciju visokoškolskih ustanova, nepostojanje državne kontrole nad privatnim fakultetima koji imaju minimalne zahtjeva za polaganje ispita i visoku prolaznost.
- Predložene mjere za eliminiranje korupcije su uvođenje i pooštavanje interne kontrole dosljednog poštivanja propisanih procedura provjera znanja i ocjenjivanja, stavljanje pod kontrolu nastavnika na koji se studenti žale, ojačati ovlasti etičkog komiteta te osposobljavanje studentskih organizacija u prepoznavanje i dokumentiranje pojedinih slučajeva korupcije. Potrebno je ustrajati na dosljednom realiziranju Bolonjskog procesa u svim segmentima, ostvariti maksimalnu transparentnost svih procesa na visokoškolskim ustanovama, ojačati kontrolu države nad finansijskim tokovima, redefinirati uslove u napredovanju u zvanju, osmisliti kampanju vezanu za odnose s javnošću u cilju ukazivanja na štetnost korupcije i edukaciju zainteresiranih strana itd.

2.2. Rezultati kvantitativnog istraživanja

Ishodi anketiranja ukazuju da je korumpiranosti visokog obrazovanja u Bosni i Hercegovini dio šire slike lošeg stanja i korumpiranosti bosanskohercegovačkog društva u cjelini.

Problem korupcije studenti su stavili na treće mjesto glavnih problema i dominantnih obilježja bosanskohercegovačkog visokog obrazovanja kao veoma raširene pojave, dok nastavno osoblje korupciju pozicionira na osmo mjesto i smatra da je riječ o izoliranim slučajevima. Studenti kao najveći problem ističu nedostatak radnog prostora i zapostavljenost praktičnih znanja i vještina u okviru nastavnih programa.

Rezultati anketiranja ukazuju da skoro svaki četvrti student ima lično iskustvo korupcije, odnosno da je na neki način platio ispit ili je to od njega traženo. Studenti smatraju da su najrasprostranjeniji oblici korupcije, između ostalog, dobivanje prolazne ocjene za novac ili na osnovu rodbinskih ili prijateljskih veza, uslovljavanje izlaska na ispit kupovinom knjiga, narušavanje pravila o davanju potpisa, kao i sticanje prava na izlazak na ispit i različiti oblici „sumnjivog“ upisa na fakultet itd. Po njihovom mišljenju korupciji uglavnom doprinose održavanje ispita u kabinetima bez prisustva svjedoka, usmeno ispitivanje, nepridržavanje zakazanih ispitnih rokova kao i neformalna druženja studenata sa nastavnicima i asistentima.

Odgovornost za neefikasnost u suzbijanju korupcije studenti nalaze u nadležnim ministarstvima za obrazovanje i pravosudnim organima, a smatraju da su upravljačke strukture visokoškolskih ustanova tek na trećem odnosno četvrtom mjestu.

Nastavno osoblje iskazuje osjetljivost prema nezasluženom napredovanju nastavnika u karijeri i narušavanju propisanih pravila u obrazovnom procesu, a odgovornost vidi kod upravljačke strukture univerziteta, a potom slijede nadležna ministarstva za obrazovanje, pravosudni organi i nastavno osoblje.

Nadalje, najveći broj ispitanih studenata smatra da korupcija ima štetan uticaj na kvalitet znanja i reputaciju stečenih diploma, tj. da iza većine diploma ne stoji znanje, što kod njih izaziva negativnu reakciju od demotiviranosti do straha za budućnost. Dok obje grupe ispitanika, odnosno i studenata i nastavnog osoblja, smatraju da podjednaku krivicu za korupciju snose i profesori i studenti, osoblje smatra da korupcija nema velikog uticaja na kvalitet diploma.

Kada je u pitanju moralna orijentacija, anketiranje pokazuje da je prihvatljivost koruptivnih strategija izraženija kod osoblja, gdje većina ispitanika odbija svaku mogućnost da pribjegne korupciji. Većina studenata bi, ipak, pribjegli korupciji u slučaju da ne postoji drugi način da polože ispit.

I jedni i drugi smatraju da nadležne institucije, koje bi mogle doprinijeti suzbijanju korupcije, nemaju iskrene namjere da nešto ozbiljno poduzmu, iako ni osoblje niti studenti ne pokazuju spremnost na vlastitu angažiranost u antikoruptivnom djelovanju. Kod obje grupe ispitanika, jedini zamisliv oblik suprotstavljanja korupciji je pisanje anonimnih prijava, dok je samo 6% ispitanih studenata spremno svjedočiti o slučajevima korupcije pred nadležnim organima.

Na kraju pregleda rezultata kvantitativnog istraživanja, kada su u pitanju mjere za prevenciju korupcije, obje grupe ispitanika su za poduzimanje strožijih, čak represivnih mjera kao i kazni uz donošenje strožijih zakona i krivično gonjenje počinitelja. Također, potrebno je ohrabriti one koji imaju saznanja o korupciji da o tome javno govore kako bi se potakle promjene.

3. ANALIZA STANJA I PRIJEDLOG MJERA

U ovom poglavlju prezentira se analiza stanja svih segmenata koji se odnose na donošenje politika, te na samu organizaciju i izvođenje visokog obrazovanja. Cilj preporuka i mjera koje se ovdje predlažu je stvoriti sistem koji je otporan na korupciju ili na bilo koje druge devijantne pojave. Budući da visoko obrazovanje u Federaciji Bosne i Hercegovine predstavlja izuzetno složen, pa i heterogen sistem, pojedine mjere koje se ovdje iznose odnose se na one elemente sistema koji takve prakse još uvijek nisu uspostavili.

3.1. Zakonodavstvo i nadležne obrazovne vlasti

Najveći izazov u prethodnih pet godina predstavljalo je uopće donijeti zakone o visokom obrazovanju u svim kantonima. Taj proces još uvijek nije okončan. Srednjobosanski kanton, u kojem djeluje pet privatnih visokoškolskih ustanova – četiri u statusu univerziteta i jedna u statusu visoke škole, još uvijek nije donio Zakon o visokom obrazovanju. U Hercegovačko-neretvanskom kantonu, u kojem djeluju dva javna univerziteta, te tri privatne visokoškolske ustanove – jedna u statusu univerziteta, a dvije u statusu visoke škole, Zakon je usvojen 13.4.2012. godine i taj zakon još uvijek nije proveden. U ključnim odredbama (integracija univerziteta) nisu provedeni ni zakoni Kantona Sarajevo iz 2007. i 2010. godine.

Očigledno je da veliki broj visokoškolskih ustanova ne funkcionira na načelima vladavine prava, već funkcionira na osnovu akademske tradicije i samoregulacije.

I dok zapravo nije jasno zbog čega Zakon o visokom obrazovanju Srednjobosanskog kantona nije donesen, poteškoće u donošenju, pa nakon toga i provođenju zakonâ u Hercegovačko-neretvanskom kantonu, te u Kantonu Sarajevo su povezane sa otporom **integraciji** tri javna univerziteta (Univerzitet u Sarajevu, Sveučilište u Mostaru, Univerzitet „Džemal Bijedić“ u Mostaru).

3.1.1. Integracija univerziteta

Od šest javnih univerziteta u Federaciji BiH, tri (50%) nisu integrirana. Kada se njihova veličina mjeri po broju studenata, oni predstavljaju 59,41 ukupnog visokoobrazovnog potencijala Federacije BiH.

Problem integracije povezan je s tradicijom visokog obrazovanja i on je geografski povezan za prostor bivše Jugoslavije, Austrije i bivše Čehoslovačke. U te tri države, visokoškolske ustanove nastajale su na način da je autonomija pripadala fakultetima, a univerziteti su predstavljali labave asocijacije fakulteta. U ostatku svijeta univerziteti su oduvijek nastajali kao integrirani, i autonomija je pripadala univerzitetu

koji je mogao jedinstveno donositi svoje strateške odluke, bez da je ograničen odlukama fakulteta. Češka i Slovačka su univerzitete integrirali u ranim 90. godinama prošlog stoljeća, a Austrija je zakon o integraciji donijela 2000. godine. Danas se u svijetu, osim tri spomenuta univerziteta u Federaciji Bosne i Hercegovine, može naći još svega nekoliko univerziteta (svi na području bivše Jugoslavije) koji imaju ovakvu organizaciju. Zbog toga se čini da su strah od integracije i otpor integraciji neopravdani. Osim toga, integracija omogućava snažniji integritet i smanjuje rizik od nepoželjnih pojava, jer se standardiziranje procedura i nadzor nad primjenom vodi jedinstveno. Integracija predstavlja optimizaciju procesa što omogućava efikasniji rad visokoškolskih institucija kroz centraliziranu politiku i upravljanje, sveukupno planiranje za sve fakultete, optimizaciju administracije, studentskih službi, naučnoistraživačkog rada, osiguranje kvalitete, biblioteke, prostorne kapacitete, zajedničke nastavne planove i programe, cjeloživotno učenje, finansijsko poslovanje, međunarodnu saradnju i direktne strateške dogovore sa nadležnim ministarstvima. Integracija nedvojbeno dovodi do efikasnijeg korištenja javnih sredstava koja univerziteti primaju.

Integracija univerziteta je propisana Okvirnim zakonom o visokom obrazovanju u Bosni i Hercegovini (2007.) i, prema tom zakonu, ona je trebala biti okončana u roku od godine dana (2008.). Ona je propisana i svim kantonalnim zakonima. **Dakle, 50% javnih univerziteta ili približno 60% ukupnog visokoobrazovnog potencijala Federacije BiH nema organizacijsku strukturu u skladu sa važećim zakonskim propisima.**

Sušтина integracije je u gubitku pravnog statusa koji danas fakulteti na neintegriranim univerzitetima imaju, te u transferu svih nadležnosti (pa i dijela prihoda) koja proizlaze iz statusa pravnog lica s fakulteta na univerzitet. Okvirni zakon je definirajući pojam visokoškolske ustanove predvidio da su ustanove samo univerziteti i visoke škole, a ne i fakulteti, kako je to prije bilo u zakonskim rješenjima.

I danas, više od pet godina od propisivanja integracije kroz zakone, još uvijek postoji jak otpor prema integraciji, posebno na nivou uprava fakulteta koje smatraju da je najbolje sačuvati fakultet kao pravno lice zbog dijela prihoda (uglavnom od školarina koje uplaćuju studenti), kojih bi se fakulteti sa većim iznosima samostalnih prihoda morali odreći u ime univerziteta. Dakle, uprave pojedinih fakulteta priječe integraciju i uspostavu zakonite organizacije na univerzitetima, dok univerzitetska tijela i nadležne obrazovne vlasti takav stav očigledno toleriraju, što za posljedicu ima reduciranje vladavine prava, te neefikasnu potrošnju javnih sredstava.

Vratimo li se na definiciju korupcije datu na samom početku, pitanje – predstavlja li ovakva situacija „zloupotrebu povjerenja ili funkcije koja se obavlja u upravi, sudskoj vlasti, privredi, politici, školstvu, kulturi ili umjetnosti, ali i u neprivrednim subjektima ili organizacijama, radi stjecanja materijalne ili nematerijalne koristi za koju nema pravne osnove“ čini se suvišnim.

Mjere i preporuke:

- 1. Srednjobosanski kanton će odmah donijeti Zakon o visokom obrazovanju (nacrt Zakona postoji).**
- 2. Univerziteti u Hercegovačko-neretvanskom kantonu će izvršiti integraciju u roku od šest mjeseci.**
- 3. Univerzitet u Sarajevu će izvršiti integraciju u roku od godinu dana.**
- 4. Kanton Sarajevo će u roku od šest mjeseci prestati doznačavati javna sredstva fakultetima, i sve budžetske pozicije fakulteta će transferirati na račun Univerziteta u Sarajevu.**
- 5. Ukoliko univerziteti nakon isteka od godine dana ne podnesu zahtjev nadležnim sudovima za brisanje fakulteta iz sudskog registra, sudovi će provesti brisanje po sili zakona, te izvršiti upis fakulteta kao organizacijskih jedinica pripadajućih univerziteta, s pravom pravnog prometa sukladno zakonu.**

3.1.2. Zakonske odredbe koje se odnose na korupciju

Analizom zakona o visokom obrazovanju⁷ dobija se jasna slika da ne postoji jasno definirani dijelovi usmjereni na borbu protiv korupcije. Iako postoje smjernice koje mogu predstavljati vodič za pravilan rad institucija i odnose na visokoškolskoj instituciji, one ne mogu tretirati posebne slučajeve ili primjere iz prakse kako bi se spriječila korupcija i ostala negativna djelovanja na univerzitetima.

Premda zakoni nemaju antikoruptivne dijelove, u nekoliko primjera su uvrštene pojedine odredbe kako bi se smanjila prilika za zloupotrebe u praksi, kao što je npr. odredbe u Zakonu o visokom obrazovanju Kantona Sarajevo koje se odnose na zabranu uslovlavanja studenata kupovinom knjiga ili održavanje ispita u prisustvu samo jednog studenta

S druge strane, zakoni kantona navode disciplinsku odgovornost studenata, ali ne i profesora ili ostalih zaposlenih na univerzitetu. Također navode se novčane sankcije za univerzitet kao pravno lice za prekršaje kao što su nepoštivanje propisa o izboru u zvanja ili imenovanja rektora i dekana, upisu studenata, nastavnim planovima i programima i sl. Ove sankcije, koje iznose od 1.000 KM do 10.000 KM su simbolične, te također ne spominju disciplinske mjere protiv počinitelja ovakvih prekršaja.

Uzevši u obzir gore navedeno, neophodno je prije svega izvršiti detaljnu analizu svih zakona o visokom obrazovanju u Federaciji BiH kako bi se utvrdile različitosti i

⁷ Mujkić, D. (2011) Analiza zakona koji regulišu oblast visokog obrazovanja i analiza budžetskih izdvajanja za visoko obrazovanje u Bosni i Hercegovini, Transparency International BiH.

započeo proces ne samo usklađivanja tih zakona s Okvirnim zakonom BiH, već i međusobno usklađivanje zakona na nivou kantona. Osim toga, neophodno je u zakonima detaljnije razraditi odredbe koje se odnose na borbu protiv svih vrsta zloupotreba, povrede pravila ili korupcije.

Problem u utvrđivanju odgovornosti i sankcionisanju nepravilnosti predstavlja i činjenica da prijave koje inspeksijske službe prosljede nadležnim tužilaštvima nerezultiranju krivičnim istragama, a još manje pravosnažnim presudama za počinjena krivična djela korupcije. Naravno, univerziteti imaju autonomiju, pa prema Okvirnom zakonu „Objekti licenciranih visokoškolskih ustanova su nepovredivi. Bez odobrenja rektora univerziteta, direktora visoke škole ili lica koje su oni ovlastili, policija i drugi organi za gonjenje i sprečavanje krivičnih djela nemaju pristup univerzitetu ili visokoj školi“. To znači da agencije za provođenje zakona ne mogu preduzimati istražne radnje bez prethodnog odobrenja samog univerziteta, odnosno visoke škole, što svakako može otežati istražne radnje, te predstavlja i jedan od razloga koji se najčešće navodi kao opravdanje za neefikasno procesuiranje slučajeva korupcije u visokom obrazovanju.

Osim toga, krivična djela korupcije su veoma teško dokaziva, posebno kada se govori o tzv. klasičnim djelima korupcije, kao što je davanje i primanje mita. U takvim slučajevima i u slučaju da lice prijavi krivično djelo, ne može osigurati dokaze, zbog čega veoma često prijave studenata ne rezultiraju istragama ili sankcijama. Upravo zbog otežanog dokazivanja nadležne institucije ne prihvataju anonimne prijave studenata, zbog čega se studenti rijetko odlučuju da prijave nepravilnosti, uglavnom iz straha od mogućih posljedica, odnosno straha da će im profesor ili član osoblja na univerzitetu kasnije otežati završetak školovanja. Također, već je pomenuto da sami univerziteti nemaju adekvatne mehanizme koji bi ohrabрили studente da prijavljuju korupciju ili druge oblike prekršaja pravila od strane zaposlenih.

Zbog svega navedenog, uprkos brojnim aferama o kojima su mediji izvještavali i na koje su sami studenti ukazivali, te brojnim prijavama koje su inspektorati prosljeđivali tužilaštvima, do sada nije bila niti jedna osuđujuća pravosnažna presuda za slučajeve korupcije u visokom obrazovanju.

Mjere i preporuke:

- 6. Sva kantonalna ministarstva obrazovanja će formirati radne grupe koje će imati dva zadatka: analizirati ovaj Program, te će sačiniti popis potrebnih izmjena svojih zakona kako bi se kreirale okolnosti smanjenih mogućnosti za koruptivne pojave, te sačiniti analizu usklađenosti svojih zakona sa Okvirnim zakonom o visokom obrazovanju u Bosni i Hercegovini. Bilo bi dobro da radne grupe, osim državnih službenika iz ministarstava, imaju i eksterne članove, po mogućnosti iz drugih kantona. Kada im po redovnoj proceduri dođe izmjena zakona o***

visokom obrazovanju, izmijenit će se zakonske odredbe i u smislu reguliranja i u smislu sankcioniranja za propuste.

7. Kaznena politika bi trebala biti restriktivnija.

3.1.3. Osnivanje visokoškolskih ustanova i privatne visokoškolske ustanove

U procesu globalizacije došlo je do brzog rasta privatnog sektora u visokom obrazovanju, što nije zaobišlo ni Bosnu i Hercegovinu u tranziciji tokom koje je tržište visokog obrazovanja postalo izuzetno heterogen prostor. U posljednjih deset godina, rast broja privatnih univerziteta je ubrzan, što pokazuju i već navedeni podaci o broju privatnih ustanova u Federaciji Bosne i Hercegovine, pa tako prije svega šest godina, u Federaciji Bosne i Hercegovine nije postojala niti jedna privatna visokoškolska ustanova, a danas ih ima 15 i vidimo da zauzimaju udio od 10% „tržišta“.

Do sada je vođena potpuno pogrešna politika u regulaciji. Regulacija je, zapravo, došla tek nakon pojave privatnih ustanova. Privatne visokoškolske institucije su registrovane u različitim ministarstvima i na osnovu različitih standarda i postupaka, a inflacija ovih ustanova je izazvala pometnju u sistemu licenciranja, posebno zbog toga što procedure licenciranja i propisi nisu unaprijeđeni kako bi odgovarali novonastaloj situaciji.

Svi kantonalni zakoni definiraju postupak osnivanja, te licenciranje i akreditaciju. No, odredbe u svim zakonima su pogrešne jer ne uspostavljaju vezu između postupka osnivanja, postupka licenciranja i postupka akreditacije (primjer – da je akreditacija uslov za licencu, ili da postoje odvojeni postupci osnivanja (izdavanja dozvole za vršenje djelatnosti visokog obrazovanja) i licenciranja, a ti postupci, u suštini, predstavljaju istu stvar). Samim tim te odredbe su i neprovedive.

Pet kantona donijelo je *Odluku o standardima i normativima za oblast visokog obrazovanja* kao inputni kriterij za vršenje djelatnosti visokog obrazovanja. No, pet kantona još to nije učinilo, a među njima i Unsko-sanski (postoji jedna javna i jedna privatna visokoškolska ustanova), te Hercegovačko-neretvanski kanton (postoje dvije javne i tri privatne visokoškolske ustanove).

Očigledno je da je veliki broj visokoškolskih ustanova osnovan zapravo bez postojanja ikakvih kriterija, a licenciranje kao postupak, iako propisan svim pozitivnim zakonima, nikada nije proveden niti u jednom kantonu.

Vršeći svoje nadležnosti iz Okvirnog zakona, Agencija za razvoj visokog obrazovanja i osiguranje kvaliteta BiH donijela je Preporuke o kriterijima za licenciranje visokoškolskih ustanova i studijskih programa u Bosni i Hercegovini ("Službeni glasnik BiH", broj 13/12) i Preporuke o kriterijima i standardima ministarstvu

Republike Srpske, kantonalnim ministarstvima i Brčko Distriktu BiH za osnivanje i zatvaranje visokoškolskih ustanova te za prestrukturiranje studijskih programa ("Službeni glasnik BiH", broj: 13/12), u cilju harmonizacije postupaka i kriterija za osnivanje visokoškolskih ustanova.

Mjere i preporuke:

- 8. Kantoni trebaju izmijeniti odredbe zakona o visokom obrazovanju, te situirati postupak licenciranja kao dio postupka osnivanja visokoškolskih ustanova.**
- 9. Kriteriji za licenciranje (inputni kriteriji) i pravilnik o postupku licenciranja trebaju biti doneseni u svim kantonima kao poseban podzakonski akt (licenciranje je potrebno obaviti na bazi peer-reviewinga). Preporuke Agencije mogu služiti kao dobre smjernice.**
- 10. Preporučuje se svim kantonima da nakon donošenja regulative za licenciranje izvrše inicijalno licenciranje svih postojećih visokoškolskih ustanova (peer-review provjeru ispunjenosti inputnih kriterija).**

3.1.4. Nadzor nad provođenjem zakona

Za nadzor nad radom visokoškolskih ustanova nadležna su kantonalna ministarstva obrazovanja. Međutim, institucije koje vrše nadzor nad **zakonitošću** djelovanja i postupaka ustanova su inspekcije za obrazovanje. „Nadležna inspekcija za pitanja obrazovanja je obavezna, u posljednjoj sedmici mjeseca septembra za proteklu studijsku godinu, dostaviti Ministarstvu informaciju o izvršenom inspekcijskom nadzoru, o utvrđenom stanju, pojavama i problemima, kao i o preduzetim mjerama, sa prijedlogom mjera i aktivnosti koje bi trebalo preduzeti za preveniranje, kao i otklanjanje utvrđenog nezakonitog ponašanja. U informaciji se obavezno moraju obraditi vidovi, oblici i načini kršenja zakona i drugih propisa, nedostaci u propisima i predložiti u kojem bi smislu trebalo mijenjati važeća zakonska rješenja kao i provedbene propise.“⁸

Inspekcija na osnovu utvrđenih nepravilnosti može zabraniti vršenje određenih djelatnosti, pokrenuti prekršajni postupak, dok, s druge strane, nadležno ministarstvo obrazovanja može pokrenuti ukidanje nastavnih programa ili cjelokupnih visokoškolskih ustanova ukoliko se zakon ozbiljno prekrši.

Međutim, prilikom izrade ove analize, jedina inspekcija čiji je izvještaj bio dostupan bila je inspekcija Kantona Sarajevo, s obzirom da ostale uprave za inspekcijske poslove nemaju čak ni navedenu inspekciju obrazovanja u svojim nadležnostima, niti su izvještaji o inspekcijskom nadzoru dostupni na web stranicama ministarstava obrazovanja.

⁸ Član 152. Zakona o visokom obrazovanju Kantona Sarajevo

U izvještaju o provedenom nadzoru Uprave za inspekcijske poslove Kantona Sarajevo za 2011. godinu, navode se sljedeće uočene pojave:

- „Nepostojanje velikog broja provedbenih akata čije donošenje je predviđeno važećim Zakonom o visokom obrazovanju,
- Zastoj u procesu integracije javnog univerziteta. Mnoga zakonska rješenja u svojoj praktičnoj primjeni podrazumijevaju postojanje integrisanog univerziteta koji u odnosu na fakultete i akademije isključivo posjeduje pravni subjektivitet. Uočljivi su otpori u procesu integracije unutar same akademske zajednice/ univerzitetske zajednice, što za posljedicu ima stvaranje negativne društvene klime i ambijenta u kojem se odvija djelatnost visokog obrazovanja i provodi inspekcijski nadzor,
- Nepostojanje transparentnih procedura i razrađenih postupaka za proces unutar univerzitetske zajednice,
- Nedovoljno precizirana pojedina zakonska rješenja koja u značajnoj mjeri onemogućavaju provođenje inspekcijskog nadzora na efikasan način,
- Nepostojanje potrebne saradnje i komunikacije između Ministarstva obrazovanja i nauke Kantona Sarajevo, Univerziteta u Sarajevu i visokoškolskih ustanova.“⁹

U isto vrijeme, u Izvještaju se navode da su u pojedinim visokoškolskim ustanovama utvrđene nepravilnosti i „postojanje ozbiljnih indicija o učinjenim nezakonitostima“, međutim ne navodi se koje su to ustanove, niti koje nepravilnosti.

S ciljem informiranja javnosti i jačeg nadzora nad radom visokoškolskih ustanova, neophodno je sve izvještaje o inspekcijskom nadzoru učiniti dostupnim, posebno liste ustanova koje ne zadovoljavaju kriterije i ne ispunjavaju uslove za rad. Brojni primjeri u prošlosti pokazali su razarajuće posljedice nelegalnog poslovanja visokoškolskih ustanova, pri čemu su pojedine ustanove započinjale sa radom, upisivale studente, izdavale diplome, da bi na kraju, nakon određenog vremena, bile zatvorene, a izdate diplome poništene.¹⁰ Međutim, ono što ostaje nepoznato je na koji način su zadovoljena prava studenata koji su pohađali i, neophodno je naglasiti, platili nastavu na ovoj ustanovi, a kojima je tek po završetku školovanja saopšteno da diplome i zvanja koja su stekli nisu legitimna.

⁹ <http://kuip.ks.gov.ba/sites/kuip.ks.gov.ba/files/Izvjestaj%20za%202011.%20god..doc>

¹⁰ Inspekcija obrazovanja FBiH: *Informacija o inspekcijskom nadzoru privatnih visokoškolskih ustanova u FBiH*, Mostar, 2007.

Izveštaji OSCE-a također navode da se rad prosvjetnih inspektora „često ne koristi na pravi način, a posljedica toga je da država nema respektabilno tijelo za nadgledanje obrazovanja. Uzrok ovog problema djelimično leži u nejasnim i neadekvatnim zakonskim propisima, koji reguliraju ulogu prosvjetnih inspektora, u nedostatku neovisnosti i nepristranosti kod njihovog imenovanja i u političkom uplitanju u njihove odluke. Prosvjetni inspektori također su suočeni s brojnim praktičnim preprekama, kao što su nedostatak finansijskih sredstava i logističke podrške, te nedostatak stručnog usavršavanja i obuke.“¹¹

Mjere i preporuke:

- 11. Svi kantoni trebaju uspostaviti prosvjetne inspekcije, te osposobiti dovoljan broj inspektora za visoko obrazovanje.***
- 12. Kantonalne inspekcije trebaju periodično podnositi redovne izvještaje ministarstvima o ispunjenosti inputnih kriterija za vršenje djelatnosti visokog obrazovanja (standarda i normativa) u visokoškolskim ustanovama na području kantona. Ti izvještaji trebaju biti objavljeni na web stranicama ministarstava***
- 13. Inspekcije trebaju postupati po prijavi i po svojim redovnim programima, a ministarstva i druge nadležne institucije trebaju poduzimati mjere po inspekcijskim nalazima.***

3.1.5. Osiguranje kvalitete (akreditacija)

Ukoliko bi se u Federaciji Bosne i Hercegovine (u svim kantonima) uspostavili sistemi za licenciranje (provjeru ispunjenosti inputnih kriterija pri osnivanju ustanove), te periodičnog inspekcijskog nadzora nad ispunjenošću inputnih kriterija, vratilo bi se povjerenje javnosti u visoko obrazovanje – jednostavno bi svi bili sigurni da sve ustanove ispunjavaju sve standarde za vršenje djelatnosti visokog obrazovanja. Tada bi akreditacija imala puni efekat i uistinu bi mogla doprinijeti stalnom povećanju kvalitete obrazovanja. Javnost (čak i stručna) od akreditacije neopravdano očekuje provjeru inputnih kriterija. No, kriteriji za akreditaciju odnose se na izlazne parametre.

Akreditacija je u svim kantonalnim zakonima opisana pogrešno ili nepotpuno. Zakoni nisu definirali obavezu akreditacije, svrhu akreditacije (može li postojati neakreditirana visokoškolska ustanova, šta u slučaju gubitka akreditacije, priznaju li se diplome neakreditirane ustanove), odnos između akreditacije ustanova i akreditacije studijskih programa, ciklusi akreditacije su definirani različito od kantona do kantona, nije propisan način donošenja podzakonskih akata, zakoni ne sadržavaju važne odredbe o nezavisnosti postupka akreditacije, itd.

¹¹ <http://www.oscebih.org/Default.aspx?id=155&lang=BS>

Agencija za razvoj visokog obrazovanja i osiguranje kvalitete BiH donijela je Kriterije za akreditaciju, uspostavila listu eksperata koji će sudjelovati u postupcima akreditacije, izvršila obuku osoblja visokoškolskih ustanova, nadležnih obrazovnih vlasti, obuku izabраних eksperata, donijela propise koji reguliraju Državni registar akreditiranih visokoškolskih ustanova, no, do danas nije okončan niti jedan postupak akreditacije u Bosni i Hercegovini (u Federaciji BiH je tek započeo jedan postupak, a i on je u zastoju – od potrebnog 21 postupka). Prema odredbama Okvirnog zakona o visokom obrazovanju, svi postupci akreditacije u Bosni i Hercegovini trebali su biti završeni do 14.8.2011. godine!

Razlog za kašnjenje u procesu akreditacije u Federaciji BiH je neadekvatna zakonska regulativa u kantonima, te potpuna pasivnost kantonalnih organa po tom pitanju (dva kantona su donijela Pravilnik o postupku akreditacije).

Uspostava funkcionalnog sistema za osiguranje kvalitete je jasna obaveza iz Bolonjskog procesa, a konzekventno i iz Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju. Ovakav odnos prema tom pitanju vremenom će postati zapreka evropskoj prepoznatljivosti diploma koje izdaju visokoškolske ustanove na prostoru Federacije BiH.

Mjere i preporuke:

14. Kantoni trebaju donijeti zakonsku regulativu za akreditaciju (izmjena zakona o visokom obrazovanju, te pripadajuće podzakonske akte).

15. Inicirati izmjenu Okvirnog zakona o visokom obrazovanju u Bosni i Hercegovini kako bi se omogućila provedba nezavisnog postupka akreditacije, te kako bi se ustanovama omogućio izbor agencije za akreditaciju s liste Evropskog registra za osiguranje kvalitete (Kominike evropskih ministara obrazovanja iz Bukurešta, 2012.)

3.2. Visokoškolske ustanove

Nedvojbeno je da je svaka visokoškolska ustanova najodgovornija za kvalitetu obrazovanja koje pruža i za procese koji se na njoj odvijaju. Iz tog proizilazi da aktivnost svake visokoškolske ustanove na povećanju vlastite otpornosti i smanjenju rizika na pojave korupcije treba biti predominantna. Osnovna je pretpostavka da se uređenjem sistema, što podrazumijeva uspostavljanje procedura i njihovo dosljedno provođenje, te dizanjem transparentnosti, stvara ambijent u kojem se rizik za pojavu korupcije smanjuje.

3.2.1. Planovi integriteta

Plan integriteta je dokument koji nastaje kao rezultat samoprocjene izloženosti institucije rizicima za nastanak i razvoj korupcije, kao i izloženosti etički i

profesionalno neprihvatljivim postupcima, te kao takav predstavlja preventivnu antikorupcijsku mjeru. Cilj donošenja plana integriteta je jačanje integriteta institucije, koji podrazumijeva individualnu čestitost, profesionalizam, etičnost, institucionalnu cjelovitost, kao i način postupanja u skladu s moralnim vrijednostima. Jačanje integriteta institucije dovodi do smanjenja rizika da se javna ovlaštenja obavljaju suprotno svrsi zbog kojih su ustanovljena, što doprinosi poboljšanju kvaliteta rada institucije, a time i povećanju povjerenja javnosti u njen rad. Planom integriteta se na sistemski način uvodi jedan od mehanizama dobrog upravljanja.

Projektom **Prevenција korupcije u visokom obrazovanju kroz unapređenje transparentnosti na univerzitetima u Bosni i Hercegovini**, *Transparency International BiH* uspostavio je saradnju sa šest javnih univerziteta, koja je formalizirana memorandumima o saradnji koje je Transparency International BiH (TI BiH) potpisao sa Sveučilištem u Mostaru, Univerzitetom u Banjoj Luci, Univerzitetom „Džemal Bijedić“ u Mostaru, Univerzitetom u Sarajevu, Univerzitetom u Tuzli i Univerzitetom u Zenici. Ovim memorandumima univerziteti su se obavezali da će u saradnji sa TI BiH usvojiti planove integriteta koji će sadržati aktivnosti koje će za cilj imati smanjenje prilika za pojavu korupcije. TI BiH je pružio stručnu pomoć u vidu provođenja istraživanja i facilitacije, te izrade nacрта planova integriteta za pet javnih univerziteta iz Federacije BiH.

Kao i bilo koji drugi strateški plan, i plan integriteta ima četiri faze: procjenu stanja, formuliranje plana, provedbu i evaluaciju. TI BiH je bio uključen u prve dvije. Na osnovu identificiranih rizika, univerziteti i TI BiH su organizirali radionice sa studentima i zaposlenicima koje su održane na svim partnerskim univerzitetima na kojima su analizirani procesi i utvrđivane moguće mjere za planove integriteta. TI BiH je izradio nacрте planova integriteta za svih 6 partnerskih univerziteta, koji su nastali kao produkt održanih radionica, te ih dostavio univerzitetima na usvajanje.

Mjere i preporuke:

- 16. Univerziteti koji su primili nacрте planova integriteta od TI BiH trebaju ih u najkraćem roku razmotriti, usvojiti i objaviti na svojim web-stranicama.***
- 17. Sve ostale visokoškolske ustanove trebaju izraditi svoje planove integriteta, usvojiti ih i objaviti na svojim web stranicama.***
- 18. Sve visokoškolske ustanove u Federaciji BiH, nakon usvajanja plana integriteta, trebaju osnovati radne grupe za praćenje i evaluaciju ispunjenja plana i vođenje provedbenih aktivnosti.***
- 19. Obaveza periodične izrade, usvajanje i objave planova integriteta visokoškolskih ustanova bi trebala ući i u zakone o visokom obrazovanju.***
- 20. Agencija za razvoj visokog obrazovanja i osiguranja kvaliteta BiH bi trebala razmotriti mogućnost da, pri dopuni Kriterija za akreditaciju***

visokoškolskih ustanova, uvede kriterij koji bi se odnosio na sistem institucija za gradnju otpornosti na korupciju i devijantne pojave.

3.2.2. Normativni akti, kodeksi i njihova primjena

Statut je najvažniji pravni akt svake visokoškolske ustanove. Njega usvaja senat ustanove, a u nekim kantonima je praksa da saglasnost na statut javne ustanove daje i nadležno ministarstvo. U ovome trenutku postoje najmanje tri visokoškolske ustanove čiji statuti nisu usklađeni s pozitivnim zakonima (v. 3.1.1. Integracija univerziteta).

No, osim statuta, svaka visokoškolska ustanova donosi i veliki broj drugih akata (pravila studiranja, pravilnici o ispitivanju studenata, o izboru u naučno-nastavna zvanja, akte o poslovanju – službena putovanja, javne nabavke, itd.). Usvajanje i izmjena univerzitetskih akata predstavlja jedan izuzetno dinamičan proces u doba reformi (u BiH je reforma prema bolonjskom sistemu započela 2003. godine i još traje). Jako je bitno da sve visokoškolske ustanove, nakon što izrade svoje planove integriteta, izvrše analizu svih svojih akata kako bi ih uskladili s pozitivnim zakonima, te kako bi normirali prakse usvojene planovima integriteta.

Etičkim kodeksima visokoškolske ustanove najdirektnije reguliraju pitanja ponašanja osoblja i studenata i odnosa spram svih nepoželjnih oblika ponašanja. Na većini ustanova doneseni su etički kodeksi, a na nekim su formirani i etički komiteti koji su nadležni za provođenje kodeksa. No, praksa pokazuje da etički komiteti imaju ograničene nadležnosti, a uvidom u njihovo djelovanje dolazi se do zaključka da njihov rad do sada nije dao efikasne rezultate u sankcioniranju i suzbijanju slučajeva korupcije. Na primjer, Etički komitet Univerziteta u Tuzli u 2011. godini održao je 5 sjednica razmatrajući ukupno 9 predmeta, međutim, odluka je donesena samo u jednom slučaju. Univerzitet u Sarajevu, čiji je etički komitet, iako jedan od rijetkih koji priznaje i anonimne prijave, od osnivanja do polovine 2011. primio samo 25 prijava, od kojih se 60% odnosilo na radne odnose, a ostale su odbačene jer su smatrane nepovezanim sa korupcijom, pa tako ovaj komitet u tom periodu nije djelovao niti po jednom slučaju.

Na osnovu konsultativnih sastanaka sa osobljem univerziteta, stiče se dojam da se etički komiteti više bave pitanjima narušenih međuljudskih odnosa na pojedinim fakultetima nego predmetima težih devijacija. Mandat Etičkog komiteta nije jasno definiran, te nisu precizirani odnosi između postupaka pred Etičkim komitetom i potencijalnih disciplinskih postupaka, a rad Etičkog komiteta je često blokiran uslijed nedostatka jasnih ingerencija i zadataka¹², te je uvijek baziran na davanju preporuka

¹² U slučaju da je Etički Komitet za člana/članicu akademske zajednice i uposlenika Univerziteta utvrdio da je učinio povredu Etičkog kodeksa Univerziteta, komitet može predložiti Senatu izricanje slijedećih mjera: a) pismena opomena; b) pismeni ukor; c) isključenje iz naučno-nastavnog procesa na određeno vrijeme; Sve ove disciplinske mjere izriče Senat, a za njihovu realizaciju zadužena je matična visokoškolska ustanova (Univerzitet u Sarajevu, Etički kodeks član. 24.)

koje se mogu, a i ne moraju, implementirati. Nije jasno imaju li etički komiteti poslovnike o radu, a jako je malo informacija dostupno javnosti o njihovom radu i odlukama. Pitanje je jesu li studenti i nastavnici u dovoljnoj mjeri upoznati o postojanju i radu ovoga važnog tijela. Također, etički komiteti još uvijek se više bave ponašanjem studenata nego ponašanjem nastavnog osoblja, na većini visokoškolskih ustanova gdje etički komiteti postoje čine ih samo profesori, dok studentima nije omogućeno učešće, što ponovo otvara prostor za skepticizam, imajući u vidu profesorsku solidarnost i kolegijalnost.

Mjere i preporuke:

- 21. Radna grupa za provedbu plana integriteta na svakoj visokoškolskoj ustanovi će u roku od 6 mjeseci od svog konstituiranja sačiniti analizu akata visokoškolske ustanove i inicirati izmjene akata kako bi oni bili osnaženi usvojenim mjerama iz plana integriteta.***
- 22. Senati svih visokoškolskih ustanova će donijeti novi kodeks profesionalne etike koji će na jedinstven način tretirati pitanja etike nastavnika i etike studenata.***
- 23. Senati će, uz Kodeks, donijeti i opći akt kojim će regulirati način i postupak utvrđivanja odgovornosti za povredu etičkih načela i mjere koje se izriču. Ovim aktom propisat će se način imenovanja Komiteta za etička pitanja, njegov djelokrug rada, javnost rada, mjere koje on donosi, način na koji postupa, njegovi odnosi s drugim organima visokoškolske ustanove, djelovanje, promociju i slično.***
- 24. Senat visokoškolske ustanove će po donošenju novog kodeksa i općeg akta imenovati etički komitet uz obaveznu zastupljenost studenata u radu ovog tijela.***
- 25. Visokoškolske ustanove će organizirati promociju novog Kodeksa profesionalne etike, Općeg akta, te Etičkog komiteta po njihovom donošenju i konstituiranju. Na web stranici visokoškolske ustanove otvorit će se posebna sekcija o etičkim pitanjima na kojoj će, osim općeg akta, imena i kontakata Komiteta za etička pitanja, biti objašnjenja procedura iniciranja slučaja kod Etičkog komiteta, te objavljivane i njihove odluke, mišljenja, zapisnici i slično.***

3.2.3. Ispitne i prijemne procedure

Ispitne procedure su na nivou visokoškolske ustanove najčešće regulirane pravilnicima o polaganju ispita kojima se definiraju „organizacija i postupak polaganja ispita, način ocjenjivanja studenata, zaštita prava studenata, kao i druga pitanja od

značaja za polaganje ispita i ocjenjivanje“.¹³ Ovi pravilnici definiraju kako javnost ispita, tako i način bodovanja, mehanizme prigovora i uvide u radove, i sl.

Većina visokoškolskih ustanova ima jasna i objavljena pravila ispitivanja studenata. Uglavnom su uvedeni i principi iz Bolonjskog procesa, poput kontinuiranog ocjenjivanja, praćenja napredovanja tokom cijelog semestra, vrednovanja aktivnosti na nastavi, raznovrsnost oblika ispitivanja, itd. Ispiti su podijeljeni na predispitne obaveze i završni ispit. Pravila sadrže i konkretne odredbe koje promoviraju informiranost studenata o pravima i sadržaju ispita, otvorenost i javnost ispita, kriterije za alociranje ocjena (prema postignutim bodovima), pravovremenost rezultata i procedure žalbi, te procedure završnog ispita.

No, teškoće se javljaju u implementaciji. Prije svega, sam Bolonjski proces, zbog činjenice da je primjenjivan neravnomjerno i u velikoj mjeri proizvoljno, omogućio je arbitrarno tumačenje pravila, i, samim tim, izbjegavanje procedura. S druge strane, kao što je već spomenuto u nalazima inspekcijskih izvještaja, u BiH se još uvijek primjenjuje stari, usmeni oblik ispitivanja studenata, pri čemu je velikom broju profesora teško prilagoditi se na bolonjski princip ispitivanja i ocjenjivanja, te se još uvijek ostavlja prostor za potpuno subjektivne procjene, pa samim tim daje veću moć nastavnom osoblju.

Konsultativni sastanci sa nastavnim osobljem i studentima za potrebe kreiranja planova integriteta pokazali su da predispitne obaveze veoma često nisu obavezne (pravilima je gotovo redovno definirano da su one pobliže određene nastavnim planom i programom za svaki predmet, no u praksi to često nije slučaj, ili jesu određene, ali se u cijelosti ne primjenjuju), zabilježene su prakse zakazivanja ispita dan ili dva pred održavanje ili nemogućnosti uvida u radove, dok na web stranicama univerziteta i fakulteta često nisu objavljeni cjeloviti rasporedi za sve studijske godine i sve rokove (a što je npr. obaveza prema članu 3. Pravila Univerziteta u Tuzli: „*Raspored polaganja ispita za sve ispitne termine u tekućoj akademskoj godini objavljuje se najkasnije do 15. oktobra.*“).

Problemi u samoj primjeni pravilnika javljaju se i zbog toga što ne postoje efikasni mehanizmi kontrole nad nivoom njihovog provođenja.

Pozitivan pomak napravljen je uvođenjem elektronskog sistema prijave ispita koji u velikoj mjeri otklanja mogućnosti za zloupotrebe u ovom procesu. Međutim, sudeći prema izjavama studenata prilikom radionica koje su održane s ciljem kreiranja planova integriteta, još uvijek ovaj sistem se ne primjenjuje u potpunosti.

¹³ Pravila o načinu polaganja ispita i ocjenjivanju studenata na Univerzitetu u Tuzli, Univerzitet u Tuzli, broj: 03-8965-3/10

Mjere i preporuke:

- 26. Sve visokoškolske ustanove koje imaju prijemne ili kvalifikacijske ispite donijet će i objaviti jasne procedure održavanja i provođenja tih ispita, ukoliko to do sada nisu učinile. Bilo bi dobro ovu obavezu propisati i kantonalnim zakonima o visokom obrazovanju.**
- 27. Kako bi se ova aktivnost dodatno unaprijedila, prilikom raspisivanja javnog konkursa za prijem studenata senati trebaju utvrditi da se rezultati i rang liste nakon održavanja svih kvalifikacijskih ispita (privremene rang-liste) objavljuju isti dan kada je ispit održan. Rang liste će se objavljevati i na web stranicama fakulteta.**
- 28. Sve visokoškolske ustanove donijet će i objaviti jasne procedure ispitivanja studenata, ukoliko to do sada nisu učinile. Bilo bi dobro ovu obavezu propisati i kantonalnim zakonima o visokom obrazovanju.**
- 29. Svi fakulteti će utvrđivati raspored ispita na početku akademske godine i objavljevati ga na web stranicama (do 15. oktobra). Odstupanja od rasporeda će također biti objavljevana na web stranicama najmanje 7 dana prije početka ispitnog roka. Prorektor i prodekani za nastavu će pratiti realizaciju ove mjere i predlagati fakultetskom vijeću poništavanje ispita održanih izvan rasporedom utvrđenih termina.**
- 30. Odstupanja od ponašanja od utvrđenih procedura će se redovno raspravljati na fakultetskim vijećima, na inicijativu studentskih predstavnika ili nekog drugog člana vijeća ili po prijavi bilo kojeg studenta, te će se, za slučaj utvrđivanja značajnijih odstupanja, ispiti poništavati.**
- 31. Predispitne aktivnosti će postati obavezne za sve ispite od akademske 2013/2014. godine, što će se urediti aktima visokoškolskih ustanova.**
- 32. Sve visokoškolske ustanove trebaju u sklopu razvoja informacionog sistema razviti i sistem elektronskog prijavljivanja ispita, evidentiranja rezultata na predispitnim aktivnostima, ispitnih rezultata i sl. Softver će onemogućiti naknadna upisivanja, upisivanja izvan utvrđenih rokova, izlazak na ispit studenata koji nisu prijavljeni i sl.**
- 33. Dugoročno, u Federaciji Bosne i Hercegovine bi trebalo razviti praksu eksternog ocjenjivanja studenata (external examination), koja je širokorasprostranjena u Velikoj Britaniji i anglosaksonskom svijetu, a temelji se na uključenosti eksternih profesora (s druge visokoškolske ustanove) u kreiranje ispitnih pitanja i evaluaciju ispita po njihovom okončanju.**

3.2.4. Evaluacija nastavnog osoblja od strane studenata

Većina visokoškolskih ustanova u Federaciji Bosne i Hercegovine usvojila je pravilnike o ocjenjivanju rada nastavnog osoblja, ili su oni pak predviđeni pravilnikom

o kvaliteti, u sklopu kojih su definirane procedure evaluacije rada i ponašanja nastavnog osoblja od strane studenata.

Međutim, sudeći prema izjavama kako nastavnog osoblja, tako i studenata na radionicama održanim s ciljem identificiranja mjera za planove integriteta univerziteta, anketiranje se ne sprovodi na svim fakultetima, te je i redovnost anketiranja upitna.

O rezultatima anketiranja su upoznati dekan i svaki pojedini nastavnik i saradnik za predmete na kojima izvode nastavu. Uticaj rezultata anketiranja na izbore saradnika i nastavnika u naučno-nastavna zvanja nije jasno propisan i nema direktnih posljedica za loše rezultate anketiranja. Nije jasno na koji način rezultati anketiranja utiču na izbore nastavnika i u izvještajima o izboru nije zabilježeno da je to razmatrano i uzimano u obzir.

S druge strane, rezultati anketiranja nisu javni, te nisu dostupni studentima. Osoblje univerziteta smatra da bi objavljivanje ovih rezultata bilo štetno za reputaciju pojedinih nastavnika, te dovode u pitanje reprezentativnost rezultata, odnosno objektivnost studenata pri ocjenjivanju.

Upravo zbog toga što rezultati anketiranja do sada nisu doveli do posljedica, niti su objavljivani, studenti dovode u pitanje i samu svrhu anketiranja, smatrajući da anketiranje postaje suvišno ako se mišljenje studenata zanemaruje.

Mjere i preporuke:

- 34. Sve visokoškolske ustanove u Federaciji Bosne i Hercegovine, koje to do sada nisu učinile, donijet će normativne akte o anketiranju studenata.***
- 35. Anketiranja će se provoditi redovno – u svakom semestru, na svim studijskim programima i na svim godinama studija.***
- 36. Senat svake visokoškolske ustanove u Federaciji BiH će redovno, na početku akademske godine, donositi kalendar anketiranja studenata za akademsku godinu. Kalendarom će propisati termine anketiranja na način da se ono provodi prije ispita, u posljednjoj sedmici nastave, a objava rezultata anketiranja nakon obavljenih ispita (kako rezultati anketiranja ne bi uticali na ispite), te termine i procedure o aktivnostima nakon anketiranja (način donošenja generalnih mjera za unapređenje nastave, te postupanje u slučaju loše ocijenjenih nastavnika) i sl.***
- 37. Studentska organizacija će se značajnije uključiti u provođenje aktivnosti na anketiranju studenata.***

3.2.5. Procedure zapošljavanja i napredovanje

Proces izbora akademskog osoblja i kriteriji za izbore u nastavno-naučna zvanja definirani su zakonima. Premda su zakoni jasno definirali kriterije za izbor, postoji realna potreba da se procedure reguliraju posebnim aktom. Posebno kada su u pitanju utvrđivanje potrebe, te načini raspisivanja, javnog oglašavanja, ali i razrade kriterija i njihove primjene u praksi, u dobroj mjeri su ostala otvorena ili regulirana zasebnim i pojedinačnim aktima ili odlukama na nivou visokoškolskih ustanova. Ne postoje jasni kriteriji o vrednovanju publikacija koje se uzimaju u obzir za izbor (referentnost ili indeksiranost časopisa i sl.). Također, kriteriji izbora po javnom konkursu u slučaju da se prijavi više kandidata nisu precizirani i ti izbori se vrše na osnovu procjene komisije, naučno-nastavnih vijeća fakulteta i senata.

Mjere i preporuke:

- 38. Sve visokoškolske ustanove će unaprijediti procedure izbora u akademska zvanja, donošenjem Pravilnika o postupku i uslovima izbora akademskog osoblja. Preporučuje se posebno definirati termin „potrebe“, te uvesti sistem bodovanja prijave po kriterijima koji će se primjenjivati za slučaj da se prijavi više kandidata.***
- 39. Sve visokoškolske ustanove će u prvom koraku utvrditi listu referentnih časopisa za izbor u naučno-nastavna zvanja i prijavu doktorata, po grupacijama, a u drugom koraku će jedinstvenu listu za Federaciju BiH utvrditi Sektor za nauku Federalnog ministarstva obrazovanja i nauke.***
- 40. Javne visokoškolske ustanove koje nemaju obavezu oglašavanja upražnjenih pozicija u administraciji će izmijeniti pravilnike o sistematizaciji, kojom će uvesti obavezu javnog oglašavanja upražnjenih pozicija i za nenastavno osoblje.***

3.2.6. Transparentnost i objavljivanje

U segmentu prevencije korupcije, transparentnost je jedan od ključnih faktora s obzirom na to da povećanjem transparentnosti dolazi do smanjenja prilika za pojavu nepravilnosti, zloupotrebe i korupcije. Pri ocjeni transparentnosti institucija visokog obrazovanja svakako bi trebalo uzeti u obzir nivo dostupnosti podataka o njihovom radu i odlukama na web stranicama, oglasnim pločama, kao i dostavljanje informacija na zahtjev, te sve oblike javnosti rada univerziteta.

Iako su univerziteti u posljednjih nekoliko godina unaprijedili sistem informiranja studenata, koristeći se prilikama koje pružaju nove tehnologije, putem web stranica i Informativnih sistema studentskih službi (ISSS – kao na Univerzitetu u Sarajevu, v. www.iss.ba), pregledom stranica visokoškolskih ustanova (univerzitetskih i fakultetskih), vidljivo je da ni ovdje praksa objavljivanja nije ujednačena. Iako sadrže neophodne kategorije, pojedini fakulteti ili čak i stranice univerziteta, ne sadrže sve

ključne dokumente, pogotovo one koji se odnose na rad naučno-nastavnog vijeća, senata, podatke o izboru nastavnika i saradnika, konkurse, zapošljavanje... Suvišno je i spomenuti da su odluke o izborima u zvanja i zapisnici sa nastavno-naučnih vijeća od suštinske važnosti za nadzor nad radom uprava univerziteta i fakulteta, s ciljem identificiranja bilo kakvih zloupotreba ili uticaja pojedinačnih interesa na proces donošenja odluka. Također, ne postoji ustaljena praksa objavljivanja cjelovitih nastavnih planova i programa.

Osim toga, ne postoji ustaljena praksa objavljivanja magistarskih i doktorskih disertacija, što bi svakako doprinijelo podizanju kvaliteta istraživačkih radova, ukoliko bi oni bili izloženi ocjeni javnosti i kolega, te većoj zaštiti autorskih prava i zaštiti od plagijarizma. S druge strane, time bi se povećala zaštita od pojave „kupovine gotovih diplomskih radova“ o kojima se može čuti u javnosti.

Studenti (pa i pojedini nastavnici) se i dalje smatraju neinformiranim o svojim pravima, te također navode da se ISSS sistemi ne koriste u potpunosti, uprkos svim preduslovima koji su ispunjeni. Osim toga, studenti nemaju naviku i interes posjećivati web stranice fakulteta i univerziteta, što pokazuje i da nije dovoljno uloženo truda u promociju ovih vidova komunikacije.

Već je spomenuto da aktivnosti etičkog komiteta nisu u pravilu saopštavane javnosti i studentima, niti se, također, informacije o poduzimanju radnji protiv prijavljenog osoblja mogu naći u saopštenjima ili web stranicama univerziteta i fakulteta.

Zbog ovakvog pristupa informiranju osoblja i studenata, rezultati istraživanja o upoznavanju osoblja univerziteta u BiH sa propisima koji se odnose na borbu protiv korupcije koje je sproveo Transparency International BiH¹⁴ pokazuju veoma nizak nivo upoznatosti osoblja sa propisima.

Učesnici su pokazali visok stepen neupućenosti u konkretne propise koji se odnose na korupciju na visokoškolskim ustanovama, posebno na kantonalne zakone o visokom obrazovanju (54,3% zaposlenih nije upoznato sa istim). Etički kodeks je najpoznatiji anketiranom univerzitetskom osoblju jer svaki drugi ispitanik ima informacije o ovom kodeksu, iako to svakako nije zadovoljavajući broj s obzirom da se radi o kodeksu koji se odnosi na njihovo ponašanje u nastavi. Slična situacija je i sa statutom univerziteta i Okvirnim zakonom o visokom obrazovanju. U kantonalne zakone o visokom obrazovanju upućeno je 38,3% učesnika.

Zanimljivo je pogledati i koji su to izvori informiranja nastavnog osoblja, gdje je TI BiH došao do iznenađujućeg podatka da su najzastupljeniji izvor informiranja o postojećim antikorupcijskim propisima i mjerama mediji (42,6%), zatim kolege s

¹⁴ Transparency International BiH: *Upoznatost nastavnog osoblja javnih univerziteta sa antikorupcijskim propisima*. Banja Luka, 2011.

posla (23,8%) i statut univerziteta (18,4%). Samo nešto više od desetine anketiranih informiralo se kroz zvaničan dopis rektorata univerziteta, a 7% kroz aktivnosti nevladinog sektora.

Mjere i preporuke:

41. Svi univerziteti i visoke škole će unaprijediti svoju web stranicu na način da će redovno objavljivati:

- **Zapisnike o radu senata,**
- **Izveštaje o analizi nastave i mjerama za unapređenje koje donosi,**
- **Plan izvođenja nastave za svaki semestar (koji će za svaki nastavni predmet sadržavati imena i prezimena nastavnika i saradnika koji izvode nastavu) – prije početka svakog semestra,**
- **Bitne odluke o svim etičkim pitanjima,**
- **Druge odluke od važnosti za funkcioniranje univerziteta, odnosno visoke škole.**

42. Na web stranici će se otvoriti posebna e-mail adresa (ili sekcija) na koju će studenti moći dostavljati primjedbe na izvođenje nastave, ispita kao i druga pitanja. Uspostavit će se mehanizam provjere tih navoda, a na posebnoj sekciji na web stranici će se izvještavati o ishodu provjera, i za slučaj da se pokažu osnovanim i obrnuto.

43. Fakulteti (ili visoke škole gdje je to primjenjivo) će unaprijediti svoje web stranice, na način da na njima obavezno objave:

- **Kompletne nastavne programe (ne samo planove),**
- **Raspored izvođenja nastave prije početka semestra,**
- **Raspored održavanja ispita (na početku akademske godine i obavijesti o svakoj izmjeni najmanje 7 dana prije ispitnog roka),**
- **Zapisnike o radu fakultetskih vijeća,**
- **Bitne odluke od važnosti za fakultet.**

44. Fakulteti (ili visoke škole, gdje je to primjenjivo) bi trebali početi objavljivati veću količinu nastavnih sadržaja za studente na web stranicama (ppt prezentacije, skripte, pa i cijele knjige).

45. Završni radovi (diplomski, master i doktorati) će se objavljivati na web stranicama fakulteta, odnosno univerziteta.

46. Izveštaji o izboru u naučno-nastavna zvanja će se objavljivati na web stranicama univerziteta.

47. Podaci o naučnoistraživačkom radu (projektima, objavljenim člancima i sl.) bi također trebali biti značajnije zastupljeni na web stranicama, posebno na engleskim sekcijama, budući da se univerziteti rangiraju po objavljenom naučnom doprinosu (npr. webometrics).

48. Organizovat će se posebne promocije web stranica među studentima kako bi se oni navikli da redovno posjećuju fakultetski i univerzitetski website.

49. Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke će posebno podržati programe objavljivanja navedenih sadržaja na web stranicama (sredstvima za dodatne servere, opremu, web-design i sl.) kroz projekte reforme Bolonjskog procesa koje godišnje podupire, a Sektor za nauku (ili Narodna i univerzitetska biblioteka) bi mogao i posebno razviti portal sa svim magistarskim radnjama i doktoratima.

3.2.7. Sistem plaćanja nastavnog osoblja

Praksa je na svim visokoškolskim ustanovama da nastavno osoblje, osim plaće, posebno naplaćuje aktivnosti kao što su: izvođenje nastave na vanrednom studiju, izvođenje nastave na II i III ciklusu, mentorstvo na magistarskim i doktorskim radnjama, sudjelovanje u komisijama za evaluaciju magistarskih i doktorskih radova, bavljenje naučnoistraživačkim radom ili uslugama, itd. Te isplate se vrše na način da visokoškolske ustanove zaključuju pojedinačne ugovore (ugovor o djelu, ugovor o autorskom djelu, ugovor o izvođenju nastave, ugovor o dodatnom angažmanu) s licima kojima su poslodavac.

Osim navedenog, na velikom broju visokoškolskih ustanova plaća nastavnog osoblja ovisi od broja sati nastave koju izvode (od norme), tako da većina nastavnog osoblja na tim ustanovama ima priliku dobiti uvećanje plaće do 50% (u pravilu 50%).

Na taj način, gotovo niti jedan član akademskog osoblja na visokoškolskim ustanovama u Federaciji Bosne i Hercegovine ne dobija zaradu koja je propisana kantonalnim propisom (koeficijent za isplatu plaće pomnožen osnovicom za isplatu plaće i uvećan za radni staž), već dobija približno 50% više (preko norme – ukoliko je to slučaj na predmetnoj visokoškolskoj ustanovi), te ugovore za svaku od navedenih aktivnosti.

Ovakav sistem plaćanja se ne bi mogao ocijeniti transparentnim. Osim toga, on dovodi i do pojave da se nastavni planovi i programi (koji određuju broj sati nastave po svakom nastavnom predmetu, a konzekventno i broj sati nastave koje će pojedini nastavnik predavati) kreiraju uz motiv da profesori ostvare što veću normu kako bi imali bolju plaću. Nadalje, dodjela mentorstava i imenovanja članova komisija se katkad vrše kako bi se stimulirali (preferirali) pojedini nastavnici, budući da je taj posao posebno plaćen.

Važna napomena: Budući da je diskusija bilo čije plaće veoma senzitivna, ovdje prezentirana kritika sistema plaćanja nastavnog osoblja **nema za cilj smanjenje plaće niti zarade nastavnog osoblja**, već uspostavu transparentnijeg sistema plaća akademskog osoblja kako bi se smanjio rizik od bilo koje devijantne pojave.

Stimulacija i plaćanje prema učinku je značajan dio menadžmenta ljudskih resursa, no takav sistem nije primjeren javnim ustanovama (u pravilu su plaće koje se isplaćuju iz budžeta jednake za kategorije primatelja). Osim toga, sistem plaćanja po učinku na visokoškolskim ustanovama je doveo do značajnih devijacija.

Plaće nastavnog osoblja bi trebale biti fiksne (prema naučno-nastavnim zvanjima) i, u odnosu na sadašnje osnovne plaće (koeficijent puta osnovica uvećan za radni staž), uvećane za 50% i dodatno za prosječni iznos koji se isplaćuje po ugovorima. Dakle, ovim se zagovara povećanje plaća nastavnog osoblja (ali ne i zarada). Konto iz kojeg se isplaćuju bruto ugovori nastavnom osoblju koje je u radnom odnosu na visokoškolskoj ustanovi bi trebalo svesti na nulu i pridružiti ga kontu bruto plaća. Nove koeficijente za kategorije naučno-nastavnih zvanja bi trebalo preračunati na način da se ukupni fond za plaće podijeli uvažavajući postojeći omjer.

Ovakav sistem plaćanja bi bio značajno transparentniji. Top menadžment visokoškolske ustanove (rektor i prorektori) i srednji menadžment (dekani i prodekani) bi trebali osigurati ravnomjerni raspored aktivnosti nastavnog osoblja (npr. osloboditi dijela nastave nastavnika koji ima dosta mentorstava ili koji provodi značajan naučnoistraživački projekt, a tu nastavu povjeriti drugim kolegama na ustanovi i sl.), te stimuliranje nastavnika koji trenutno nemaju maksimalnu normu da se posvete mentorstvima i naučnoistraživačkim projektima, ili da vremenom razviju kompetencije tako da mogu predavati i drugi predmet u okviru svog studijskog programa. Na koncu, buduća zapošljavanja nastavnika za koje je izvjesno da neće imati puno opterećenje ne moraju se vršiti u punom radnom vremenu (100%).

Mjere i preporuke:

50. Kantonalna ministarstva obrazovanja koja vrše osnivačka prava nad javnim visokoškolskim ustanovama i javne visokoškolske ustanove će izraditi novi model plaćanja akademskog osoblja, u čijoj osnovi će biti jednake konačno isplaćene plaće za svaku od kategorija nastavnog osoblja.

51. Menadžmenti javnih visokoškolskih ustanova će posvetiti dužnu pažnju rasporedu opterećenja svakog od članova nastavnog osoblja, kako bi se radno opterećenje jednako rasporedilo.

3.2.8. Finansijska revizija

Sve javne visokoškolske ustanove uglavnom primjenjuju sistem javnih nabavki prilikom dodjele ugovora za nabavku roba, usluga ili dobara. Taj sistem je potrebno dodatno unapređivati.

Bilo bi dobro da i privatne visokoškolske ustanove, koje nemaju odgovornost prema javnim sredstvima, ali imaju odgovornost prema svojim osnivačima i donatorima,

također ugovore dodjeljuju u transparentnoj proceduri (npr. sistemu javnih nabavki). Na taj bi način kontribuirale društvenoj odgovornosti, pokazujući visok nivo transparentnosti.

No, i javne i privatne visokoškolske ustanove bi se redovno, na godišnjem nivou trebale podvrgavati finansijskoj reviziji. Reviziju poslovanja javnih visokoškolskih ustanova trebala bi vršiti federalna (ili kantonalna, gdje postoji) revizija, a trebalo bi propisati obavezu da privatne visokoškolske ustanove jednom godišnje angažiraju neovisnog revizora koji bi eksterno pregledavao njihovo poslovanje.

Izveštaji revizije bi se trebali objavljivati na internetu, te predavati Uredu federalnog revizora koji bi ih sumirao i objavio analizu učinka na nivou sektora visokog obrazovanja. Na taj način bi postali javno dostupni podaci o poslovanju svih visokoškolskih ustanova, ali bi se mogli analizirati i troškovi („po studentu“, ili troškovi osoblja, primjerice).

Mjere i preporuke:

52. Federalni (i/ili kantonalni) ured za reviziju će redovno, jednom godišnje pregledavati poslovanje javnih visokoškolskih ustanova, te sačinjavati izvještaje s preporukama za otklanjanje nedostataka.

53. Privatne visokoškolske ustanove će jednom godišnje (po završnom računu) angažirati neovisnog revizora koji će obaviti pregled njihovog poslovanja.

54. Sve izvještaje revizora visokoškolske ustanove (i javne i privatne) objavljivat će na svojim web stranicama i dostavljati Uredu federalnog revizora.

55. Federalni ured za reviziju će redovno, svake godine, na osnovu izvršenih revizija svih visokoškolskih ustanova sačinjavati izvještaj na nivou sistema.

3.2.9. Ostale aktivnosti

Plagiranje: „Plagiranje je neovlašteno preuzimanje tuđih ideja, postupaka ili teksta bez odgovarajuće naznake s nakanom da se prikažu kao vlastita. Preuzimanje već objavljenih vlastitih ideja ili preuzimanje vlastitog već objavljenog teksta prikazujući ga novim i originalnim naziva se samoplagingem i smatra se jednako lošim kao i plagiranje. Učestalost plagiranja je u porastu, razvoj informacijsko-komunikacijske tehnologije olakšava neovlašteno preuzimanje teksta, no istovremeno, zahvaljujući istoj tehnologiji, razvijaju se računalni programi i mrežne usluge za otkrivanje plagiranja“¹⁵. Pretpostavlja se da je plagiranje kao pojava danas široko zastupljeno

¹⁵ K. Baždarić, V. Pupovac, L. Bilić-Zulle, M. Petrovečki: Plagiranje kao povreda znanstvene i akademske čestitosti, Medicina Fluminensis, Vol.45 No.2, Rijeka, Hrvatska, 2009.

među studentskom populacijom (seminarski radovi, diplomski radovi i sl.), ali i među nastavnicima (knjige, naučne i druge publikacije). Ovaj izrazito neetični postupak značajno smanjuje kredibilitet akademskog opusa svake visokoškolske ustanove. Posebno je društveno štetno toleriranje studentskog plagiranja, posebno kada se ono ukorijeni u mjeri da postaje praksa. To dovodi do poremećaja vrijednosti, pa studenti počinju razvijati vještine traženja što boljeg izvora za plagijat, na uštrb razvijanja vještina za izradu originalnih djela. Osim navedenog etičnog aspekta, plagiranje, kao tipična krađa tuđeg autorskog djela, ima i svoj značajan kazneni aspekt. Kako bi se suzbilo plagiranje, visokoškolske ustanove trebaju nabaviti softvere koji služe za identificiranje plagijata, odnosno procentualni prikaz plagiranih dijelova rada. Kroz ovakav vid kontrole radova (studentskih i nastavničkih) bit će lako uočiti bilo kakve nepravilnosti. Paralelno uz nabavku softvera potrebno je razviti i procedure – kako se vrši testiranje na plagijat, te postupanje za slučaj da se utvrdi plagiranje. Sankcije koje trebaju razviti i primjenjivati visokoškolske ustanove trebale bi dovesti do iskorjenjivanja ovog problema.

Studentske organizacije: Veliki broj visokoškolskih ustanova nema jasne procedure studentske reprezentacije u tijelima ustanove (senat i/ili naučno-nastavna vijeća fakultetâ). Studentske organizacije su najčešće ustrojene kao udruženja građana. **Visokoškolske ustanove bi trebale regulirati i redovno organizirati izbore** kako bi se osigurala demokratska zastupljenost studenata u tijelima ustanove i kako bi reprezentativni predstavnici studenata bili zastupljeni kao punopravni članovi u radu akademskih tijela.

Angažiranje vanjskih saradnika: Poseban rizik za netransparentne pojave na visokoškolskim ustanovama predstavlja angažiranje vanjskih saradnika, te **plan pokrivenosti nastave** (dodjela nastavnih predmeta pojedinom nastavniku i saradniku). Planom pokrivenosti nastave, osim angažmana vanjskih saradnika, utvrđuje se i norma svakog pojedinačnog nastavnika i saradnika, kojima od utvrđene norme ovisi visina mjesečne plaće. Visokoškolske ustanove su uglavnom uspostavile proceduru da se o tim pitanjima javno diskutiraju najprije na fakultetskim vijećima, a nakon toga Plan pokrivenosti nastave usvaja senat za cijeli univerzitet. **Rukovodni kadrovi javnih fakulteta i univerziteta bi se trebali suzdržavati od prihvaćanja izvođenja nastave na visokoškolskim ustanovama s kojih dolaze gostujući nastavnici.** Također, **Plan izvođenja nastave trebao bi biti objavljen za cijeli univerzitet prije početka nastave na web stranici univerziteta.**

Kreiranje nastavnih planova i programa „prema nastavniku“: Direktni uticaj na broj sati nastave imaju nastavni **planovi i programi**. Njihovo bi dizajniranje trebalo biti obavljano na osnovu **ishoda učenja i potreba studenata kako bi se izbjegla sumnja da je norma nastavnika imala bilo kakav uticaj na kreiranje nastavnih planova i programa.** Visokoškolske ustanove bi trebale imati smjernice za inoviranje nastavnih planova i programa, te procedure donošenja i evaluacije studijskih programa koje načelno potiču koncept ishoda učenja. Ove postupke treba

unapređivati, te posebno u što većoj mjeri uključiti eksterne recenzente, te predstavnike tržišta rada i okruženja, što do sada nije bila praksa.

Direktna prodaja knjiga studentima je pojava koja još uvijek nije suzbijena (čini se čak da je i široko rasprostranjena na nekim ustanovama). Visokoškolska ustanova bi trebala uspostaviti **sistem izdavačke djelatnosti**, te definirati način otkupa izdavačkih prava i pokrivanja troškova štampe, te primjerene distribucije knjiga studentima (biblioteka, knjižara i sl.). No, budući da je povezana s alokacijom značajnijih finansijskih sredstava, ova aktivnost bi trebala biti srednjoročni prioritet.

Mjere i preporuke:

- 56. Sve visokoškolske ustanove će nabaviti softver za utvrđivanje plagijata, te će ga primjenjivati na sve studentske i nastavničke radove.***
- 57. Visokoškolske ustanove će razviti procedure za testiranje na plagijat, te primjerene sankcije za slučaj da se utvrdi plagiranje.***
- 58. Svaka visokoškolska ustanova u Federaciji Bosne i Hercegovine donijet će Pravilnik o izboru studenata u organe ustanove, te će se po usvajanju akta provesti studentski izbori.***
- 59. Plan pokrivenosti nastave svake visokoškolske ustanove bi trebao biti usvojen i objavljen na početku svake godine i trebao bi biti sveobuhvatan (za sve godine studija, sve programe i sve cikluse).***
- 60. Sve visokoškolske ustanove trebaju usvojiti smjernice i procedure za inoviranje i evaluiranje studijskih programa, koje će podrazumijevati koncept „ishoda učenja“, dakle, koncept koji je orijentiran na studenta, a ne na nastavnika, te će u taj proces uključiti i eksterne stručnjake, posebno s tržišta rada.***
- 61. Sve visokoškolske ustanove će uspostaviti sistem izdavačke djelatnosti i distribucije knjiga kako bi se izbjegla direktna prodaja studentima na nastavi.***

3.3. Dodatne mjere

Grantovi za projekte: Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke, te pojedina kantonalna ministarstva redovno (jednom godišnje) objavljuju javne pozive za podršku naučno-istraživačkim projektima i/ili projekte podršci reformi visokog obrazovanja. Sistem dodjele grantova (evaluacije projektnih aplikacija), te sistem monitoringa realizacije i izvještavanja o utrošenim sredstvima treba značajno unaprijediti. Također treba prekinuti praksu da se kroz projekte odobravaju troškovi osoblja za stalno zaposlene na visokoškolskoj ustanovi. Zaposlenici visokoškolske ustanove imaju plaću i projektne aktivnosti trebaju provoditi u radnom vremenu, a njih za apliciranje ne bi trebala stimulirati novčana nagrada, već prilika da se bave naukom ili da sudjeluju u reformama i tako ostvare potrebne reference. Troškovi

osoblja bi se mogli odobravati za sudionike projekta koji nisu zaposlenici visokoškolske ustanove, i to samo kada je njihov angažman nužan za realizaciju projekta (ako na ustanovi nema zaposlenika koji ima kompetencije obavljati takvu vrstu posla). Budući da ministarstva u pravilu nemaju dostatnih kapaciteta za praćenje financijskog izvještavanja o projektima, financijske izvještaje bi redovno trebala pregledati federalna revizija, i to u posebnoj aktivnosti (ne u sklopu redovnog godišnjeg pregleda ministarstva).

Kampanja: Suzbijanje korupcije i drugih devijantnih pojava u sistemu visokog obrazovanja visoko je povezano s podizanjem svijesti o štetnosti te pojave, o njenom uticaju na društvo i sistem, te o kriminalnim i etičnim aspektima. Pravi i samoodrživi efekti će se postići kada svijest studenata, nastavnika i drugih dionika procesa visokog obrazovanja bude takva da se naprosto podrazumijeva da korupcija nije dobro došla. Zbog toga bi trebalo značajne aktivnosti usmjeriti na dizanje svijesti i studenata i nastavnika i univerzitetskih tijela, pa i opće javnosti. Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke bi, u sklopu redovnih godišnjih programa za podršku Bolonjskom procesu, trebalo planirati program opće kampanje protiv korupcije u visokom obrazovanju. Univerziteti bi trebali široko distribuirati informacije o korupciji, te pozvati svoje studente i nastavnike da o devijantnim pojavama otvoreno govore. Također bi univerziteti trebali izraditi priručnike o studentskim pravima i obavezama gdje se jasno definiraju pitanja poput ponašanja na nastavi, odnosa prema kolegama i profesorima i sankcije pri povredi nekih od propisanih pravila. Akcenat bi mogao biti na plagiranju, od same definicije riječi, oblika i težine plagijata i kaznenih mjera koje se provode u slučaju plagiranja.

„Gostujući” nastavnici: Budući da u Bosni i Hercegovini generalno nedostaje nastavnog osoblja, uspostavila se praksa da nastavnici s jedne visokoškolske ustanove izvode nastavu na dvije, pa i više ustanova. S obzirom na izraziti nedostatak nastavnika u pojedinim naučnim granama i poljima, standardna akademska praksa gostujućih nastavnika katkada se pretvara u devijantnu pojavu da jedan nastavnik formalno „pokriva“ nastavu na 4 ili 5 visokoškolskih ustanova. To dovodi do izrazitog smanjenja kvalitete nastave. Osim toga, zabilježene su pojave i netransparentnog izbora gostujućih nastavnika.

Zbog toga bi trebalo preuzeti dobru evropsku praksu i uvesti licenciranje nastavnika. Kantonalna ministarstva (i ostale nadležne obrazovne vlasti u Bosni i Hercegovini) trebaju uspostaviti **registar nastavnog osoblja** (registar predstavlja evidenciju – izbor akademskog osoblja je autonomno pravo visokoškolskih ustanova). Svi registri (12) bi se trebali povezati u jedinstvenu bazu podataka (koju bi vodila Agencija za razvoj visokog obrazovanja i osiguranje kvalitete BiH, ili Ministarstvo civilnih poslova BiH). Visokoškolske ustanove bi bile u obavezi, na početku svakog semestra, dostavljati svom nadležnom ministarstvu plan pokrivenosti nastave s brojevima iz registra za svakog nastavnika, koje bi svako ministarstvo unosilo u središnji registar.

Na taj način bi postalo u cijelosti transparentno ono šta ko predaje i na kojoj ustanovi.

Mjere i preporuke:

- 62. Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke, te kantonalna ministarstva će od 2013. godine objavljivati javne pozive za grantove za nauku i reforme visokog obrazovanja po inoviranim kriterijima (ukinuti mogućnost troškova osoblja zaposlenicima visokoškolske ustanove koja aplicira, eksterna anonimna evaluacija projektnih prijedloga, i sl.), te će u saradnji s federalnom revizijom osnažiti procedure izvještavanja o utrošku sredstava.***
- 63. Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke će svake godine, počevši od 2013. Godine, u sklopu programa podrške Bolonjskom procesu planirati i program kampanje protiv korupcije.***
- 64. Visokoškolske ustanove organizirat će kampanje među svojim studentima i nastavnicima, kojim će ih pozvati da otvoreno govore o korupciji.***
- 65. Kantonalna ministarstva će formirati registre nastavnog osoblja.***
- 66. Inicirat će se uvezivanje svih registara u Bosni i Hercegovini.***

4. AKCIONI PLAN

Kako bi se predstavljene mjere, nastale temeljem analize zakonodavstva i pravnog okvira, te prakse visokoškolskih ustanova u Federaciji Bosne i Hercegovine, provele, i to jednakom dinamikom, u ovom se poglavlju predstavljaju osnovni mehanizmi provedbe ovog Programa mjera za prevenciju korupcije u Federaciji Bosne i Hercegovine. Svako konkretnoj mjeri pridruženi su nosioci aktivnosti i rokovi. No, prije toga, važno je utvrditi dva načela koja će osigurati mehanizam dosljednog ispunjenja ovoga Programa. Kao i bilo koji drugi proces strateškog planiranja, tako i sistemsko djelovanje protiv korupcije u visokom obrazovanju, kroz ovaj Program, ima četiri faze: *procjenu stanja, formuliranje plana, provedbu i evaluaciju*. Izradom i usvajanjem Programa okončane su tek dvije faze. Da bi se postigli stvarni rezultati potrebno je uspostaviti mehanizme provedbe i redovne evaluacije (monitoringa):

- i.* Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke (*alternativno – Koordinacija ministara obrazovanja u Federaciji BiH*) imenovat će **Radnu grupu za provođenje Programa mjera za prevenciju korupcije u Federaciji Bosne i Hercegovine**. Članovi Radne grupe bit će predstavnici nadležnih ministarstava obrazovanja, visokoškolskih ustanova i studenata. Radna grupa će koordinirati aktivnosti provedbe mjera, pozivati i poticati nadležne organe na držanje rokova, analizirati stepen ispunjenosti Programa, te predlagati nove ciljeve i aktivnosti.
- ii.* Radna grupa će dva puta godišnje sačinjavati izvještaj o realizaciji Programa mjera za prevenciju korupcije u Federaciji Bosne i Hercegovine, i dostavljati ga na razmatranje Koordinaciji ministara obrazovanja u Federaciji BiH i Rektorskoj konferenciji Bosne i Hercegovine.
- iii.* Parlament Federacije će jednom godišnje razmatrati stepen ispunjenosti Programa mjera za prevenciju korupcije u Federaciji Bosne i Hercegovine, utvrđujući nove mjere, ciljeve i rokove.

Na ovaj način se uspostavlja sistem praćenja provođenja mjera i osnažuje se njihova dosljedna primjena. Iz plana aktivnosti proizilaze sljedeći ključni nositelji i rokovi:

Red. br.	MJERA	NOSILAC	ROK ¹⁶
1.	Srednjobosanski kanton će odmah donijeti Zakon o visokom obrazovanju	SBK (Ministarstvo, Vlada, Skupština)	Mart 2013.
2.	Univerziteti u Hercegovačko-neretvanskom kantonu će izvršiti integraciju u roku od šest mjeseci	Univerzitet „Džemal Bijedić“ i Sveučilište u Mostaru	Juli 2013.

¹⁶ Dio rokova je povezan s terminom usvajanja Programa. Prema sadašnjim saznanjima to je januar 2013.

Red. br.	MJERA	NOSILAC	ROK
3.	Univerzitet u Sarajevu će izvršiti integraciju u roku od godinu dana	Univerzitet u Sarajevu	Januar 2014.
4.	Kanton Sarajevo će u roku od šest mjeseci prestati doznačavati javna sredstva fakultetima, i sve budžetske pozicije fakulteta će transferirati na račun Univerziteta u Sarajevu	Kanton Sarajevo (ministarstvo obrazovanja i ministarstvo finansija)	Juli 2014.
5.	Ukoliko univerziteti nakon isteka od godine dana ne podnesu zahtjev nadležnim sudovima za brisanje fakulteta iz sudskog registra, sudovi će provesti brisanje po sili zakona, te izvršiti upis fakulteta kao organizacijskih jedinica pripadajućih univerziteta, s pravom pravnog prometa u skladu sa zakonom	Registarski sudovi (Kantonalni sud u Sarajevu i Mostaru)	Januar 2014.
6.	Sva kantonalna ministarstva obrazovanja će formirati radne grupe koje će imati dva zadatka: analizirati ovaj Program, te će sačiniti popis potrebnih izmjena svojih zakona kako bi se kreirale okolnosti smanjenih mogućnosti za koruptivne pojave, te sačiniti analizu usklađenosti svojih zakona s Okvirnim zakonom o visokom obrazovanju u BiH	Kantonalna ministarstva	Mart 2014.
7.	Kaznena politika bi trebala biti restriktivnija.	Parlament Federacije	Januar 2014.
8.	Kantoni trebaju izmijeniti odredbe zakona o visokom obrazovanju, te situirati postupak licenciranja kao dio postupka osnivanja visokoškolskih ustanova.	Kantoni (ministarstva, vlade, skupštine)	Juli 2013.
9.	Kriteriji za licenciranje (inputni kriteriji) i pravilnik o postupku licenciranja trebaju biti doneseni u svim kantonima kao poseban podzakonski akt (licenciranje je potrebno obaviti na bazi peer-reviewinga). Preporuke Agencije za razvoj visokog obrazovanja i osiguranje kvalitete BiH mogu služiti kao dobre smjernice.	Kantonalna ministarstva	Septembar 2013.
10.	Preporučuje se svim kantonima da nakon donošenja regulative za licenciranje izvrše inicijalno licenciranje svih postojećih visokoškolskih ustanova (peer-review provjeru ispunjenosti inputnih kriterija).	Kantonalna ministarstva	Septembar 2014.
11.	Svi kantoni trebaju uspostaviti prosvjetne inspekcije, te osposobiti dovoljan broj inspektora za visoko obrazovanje.	Kantoni (ministarstva, inspektorati, vlade)	Mart 2014.
12.	Kantonalne inspekcije trebaju periodično podnositi redovne izvještaje ministarstvima o ispunjenosti inputnih kriterija za vršenje djelatnosti visokog obrazovanja (standarda i normativa) u visokoškolskim ustanovama na području kantona. Ti izvještaji trebaju biti objavljivani na web stranicama ministarstava	Kantonalne inspekcije	Kontinuirano
13.	Inspekcije trebaju postupati po prijavi i po svojim redovnim programima, a ministarstva i druge nadležne institucije trebaju poduzimati mjere po inspekcijskim nalazima.	Kantonalne inspekcije	Kontinuirano

Red. br.	MJERA	NOSILAC	ROK
14.	Kantoni trebaju donijeti zakonsku regulativu za akreditaciju (izmjena zakona o visokom obrazovanju, te pripadajuće podzakonske akte).	Kantoni (ministarstva, vlade, skupštine)	Juli 2013.
15.	Inicirati izmjenu Okvirnog zakona o visokom obrazovanju u Bosni i Hercegovini kako bi se omogućila provedba nezavisnog postupka akreditacije, te kako bi se ustanovama omogućio izbor agencije za akreditaciju s liste Evropskog registra za osiguranje kvalitete (Kominike evropskih ministara obrazovanja iz Bukurešta, 2012.)	Konferencija ministara	Juli 2013.
16.	Univerziteti koji su primili nacрте planova integriteta od TI BiH trebaju ih u najkraćem roku razmotriti, usvojiti i objaviti na svojim web stranicama.	Univerziteti u Sarajevu, Tuzli, „Džemal Bijedić“ u Mostaru, Zenici i Sveučilište u Mostaru	Decembar 2012.
17.	Sve ostale visokoškolske ustanove trebaju izraditi svoje planove integriteta, usvojiti ih i objaviti na svojim web stranicama.	Ostale visokoškolske ustanove (senati)	Juni 2013.
18.	Sve visokoškolske ustanove u Federaciji BiH, nakon usvajanja plana integriteta, trebaju osnovati radne grupe za praćenje i evaluaciju ispunjenja plana i za vođenje provedbenih aktivnosti.	Sve visokoškolske ustanove (senati)	Septembar 2013.
19.	Obaveza periodične izrade, usvajanje i objave planova integriteta visokoškolskih ustanova bi trebala ući i zakone o visokom obrazovanju.	Kantoni (ministarstva, vlade, skupštine)	Juli 2013.
20.	Agencija za razvoj visokog obrazovanja i osiguranja kvaliteta bi trebala razmotriti mogućnost da pri dopuni Kriterija za akreditaciju visokoškolskih ustanova uvede kriterij koji bi se odnosio na sistem institucija za gradnju otpornosti na korupciju i devijantne pojave.	Agencija za razvoj visokog obrazovanja i osiguranja kvaliteta BiH	Januar 2014.
21.	Radna grupa za provedbu plana integriteta na svakoj visokoškolskoj ustanovi će u roku od 6 mjeseci od svog konstituiranja sačiniti analizu akata visokoškolske ustanove i inicirati izmjene akata kako bi oni bili osnaženi usvojenim mjerama iz plana integriteta.	Radne grupe na visokoškolskim ustanovama	Februar 2014.
22.	Senati svih visokoškolskih ustanova će donijeti novi Kodeks profesionalne etike koji će na jedinstven način tretirati pitanja etike nastavnika i etike studenata.	Visokoškolske ustanove (senati)	Mart 2014.
23.	Senati će uz Kodeks donijeti i opći akt kojim će regulirati način i postupak utvrđivanja odgovornosti za povredu etičkih načela i mjere koje se izriču. Ovim aktom propisat će se način imenovanja Komiteta za etička pitanja, njegov djelokrug rada, javnost rada, mjere koje on donosi, način na koji postupa, njegovi odnosi s drugim organima visokoškolske ustanove, djelovanje, promociju i slično.	Visokoškolske ustanove (senati)	Mart 2014.

Red. br.	MJERA	NOSILAC	ROK
24.	Senat visokoškolske ustanove će po donošenju novog kodeksa i općeg akta imenovati etički komitet uz obaveznu zastupljenost studenata u radu ovog tijela.	Visokoškolske ustanove (senati)	Maj 2014.
25.	Visokoškolske ustanove će organizirati promociju novog Kodeksa profesionalne etike, Općeg akta, te Etičkog komiteta po njihovom donošenju i konstituiranju. Na web stranici visokoškolske ustanove otvorit će se posebna sekcija o etičkim pitanjima na kojima će osim općeg akta, imena i kontakata Komiteta za etička pitanja biti objašnjenja procedura iniciranja slučaja kod etičkog komiteta, te objavljujane i njihove odluke, mišljenja, zapisnici i slično.	Visokoškolske ustanove	Mart 2013. i kontinuirano
26.	Sve visokoškolske ustanove koje imaju prijemne ili kvalifikacijske ispite, donijet će i objaviti jasne procedure održavanja i provođenja tih ispita, ukoliko to do sada nisu učinile. Bilo bi dobro ovu obvezu propisati i kantonalnim zakonima o visokom obrazovanju.	Visokoškolske ustanove (senati)	Maj 2013.
27.	Kako bi se ova aktivnost dodatno unaprijedila, prilikom raspisivanja javnog konkursa za prijem studenata senati trebaju utvrditi da se rezultati i rang liste nakon održavanja svih kvalifikacijskih ispita objavljuju isti dan kada je ispit održan na oglasnoj ploči i na web stranicama fakulteta.	Visokoškolske ustanove (senati)	Juni 2013. i kontinuirano
28.	Sve visokoškolske ustanove donijet će i objaviti jasne procedure ispitivanja studenata, ukoliko to do sada nisu učinile. Bilo bi dobro ovu obvezu propisati i kantonalnim zakonima o visokom obrazovanju.	Visokoškolske ustanove (senati)	Maj 2013.
29.	Svi fakulteti će raspored ispita utvrđivati na početku akademske godine i objavljujati ga na web stranicama (do 15. oktobra). Odstupanja od rasporeda će također biti objavljujane na web stranicama najmanje 7 dana prije početka ispitnog roka. Prorektor i prodekani za nastavu će pratiti realizaciju ove mjere i predlagati fakultetskom vijeću poništavanje ispita održanih izvan rasporedom utvrđenih termina.	Visokoškolske ustanove (senati)	Oktobar 2013.
30.	Odstupanja od ponašanja od utvrđenih procedura će se redovno raspravljati na fakultetskim vijećima, na inicijativu studentskih predstavnika ili kojeg drugog člana vijeća ili po prijavi bilo kojeg studenta, te će, za slučaj utvrđivanja značajnijih odstupanja ispiti poništavati.	Visokoškolske ustanove	kontinuirano
31.	Predispitne aktivnosti će postati obavezne za sve ispite od akademske 2013/2014. godine, što će se urediti aktima visokoškolskih ustanova.	Visokoškolske ustanove (senati)	Oktobar 2013.
32.	Visokoškolske ustanove trebaju u sklopu razvoja informacionog sistema razviti i sistem elektronskog prijavljivanja ispita, evidentiranja rezultata na predispitnim aktivnostima, ispitnih rezultata i sl. koji će onemogućiti naknadna upisivanja, upisivanja izvan utvrđenih rokova, izlazak na ispit studenata koji nisu prijavljeni.	Visokoškolske ustanove (senati)	Juni 2014.

Red. br.	MJERA	NOSILAC	ROK
33.	Dugoročno, u Federaciji Bosne i Hercegovine bi trebalo razviti praksu eksternog ocjenjivanja studenata (external examination), koja je širokorasprostranjena u anglosaksonskom svijetu, a temelji se na uključenosti eksternih profesora (s druge visokoškolske ustanove) u kreiranje ispitnih pitanja i evaluaciju ispita po njihovom okončanju.	Visokoškolske ustanove	Oktober 2014.
34.	Sve visokoškolske ustanove u Federaciji Bosne i Hercegovine, koje to do sada nisu učinile, donijet će normativne akte o anketiranju studenata.	Visokoškolske ustanove (senati)	Mart 2013.
35.	Anketiranja će se provoditi redovito – u svakom semestru, na svim studijskim programima i na svim godinama studija.	Visokoškolske ustanove	Kontinuirano
36.	Senat svake visokoškolske ustanove u Federaciji BiH će redovno, na početku akademske godine, donositi kalendar anketiranja studenata za akademsku godinu.	Visokoškolske ustanove (senati)	Kontinuirano
37.	Studentska organizacija će se značajnije uključiti u provođenje aktivnosti na anketiranju studenata.	Studentske organizacije	Kontinuirano
38.	Sve visokoškolske ustanove će unaprijediti procedure izbora u akademska zvanja, donošenjem Pravilnika o postupku i uslovima izbora akademskog osoblja (posebno definirati termin „potrebe“, te uvesti sistem bodovanja prijava po kriterijima koje će se primjenjivati za slučaj da se prijavi više kandidata).	Visokoškolske ustanove (senati)	Maj 2013.
39.	Sve visokoškolske ustanove će u prvom koraku utvrditi listu referentnih časopisa za izbor u naučno-nastavna zvanja i prijavu doktorata, po grupacijama, a u drugom koraku će jedinstvenu listu za Federaciju BiH utvrditi Sektor za nauku Federalnog ministarstva obrazovanja i nauke.	Visokoškolske ustanove (senati)	Juni 2013.
40.	Javne visokoškolske ustanove koje nemaju obavezu oglašavanja upražnjenih pozicija u administraciji će izmijeniti pravilnike o sistematizaciji kojom će uvesti obavezu javnog oglašavanja upražnjenih pozicija i za nenastavno osoblje.	Visokoškolske ustanove (senati)	Mart 2013.
41.	Svi univerziteti i visoke škole će unaprijediti svoju web stranicu na način da će redovno objavljivati: <ul style="list-style-type: none"> • Zapisnike o radu Senata, • Izveštaje o analizi nastave i mjerama za unapređenje koje donosi, • Plan izvođenja nastave za svaki semestar (koji će za svaki nastavni predmet sadržavati imena i prezimena nastavnika i saradnika koji izvode nastavu) – prije početka semestra, • Bitne odluke o svim etičkim pitanjima, • Druge odluke od važnosti za funkcioniranje univerziteta, odnosno visoke škole. 	Visokoškolske ustanove	Maj 2014.
42.	Na web stranici će se otvoriti posebna e-mail adresa (ili sekcija) na koju će studenti moći dostavljati primjedbe na izvođenje nastave, ispita kao i druga pitanja. Uspostavit će se mehanizam provjere tih navoda, a na posebnoj sekciji na web stranici će se izveštavati o ishodu provjera, i za slučaj da se pokažu osnovanim i obrnuto.	Visokoškolske ustanove	Mart 2013.

Red. br.	MJERA	NOSILAC	ROK
43.	Fakulteti (ili visoke škole, gdje je to primjenjivo) će unaprijediti svoje web stranice, na način da na njima obavezno objave: <ul style="list-style-type: none"> • Kompletne nastavne programe (ne samo planove), • Raspored izvođenja nastave prije početka semestra, • Raspored održavanja ispita (na početku akademske godine i obavijesti o svakoj izmjeni najmanje 7 dana prije ispitnog roka), • Zapisnike o radu fakultetskih vijeća, • Bitne odluke od važnosti za fakultet. 	Visokoškolske ustanove	Maj 2013.
44.	Fakulteti (ili visoke škole, gdje je to primjenjivo) bi trebali početi objavljivati veću količinu nastavnih sadržaja za studente na web stranicama (ppt prezentacije, skripte, pa i cijele knjige).	Visokoškolske ustanove	Kontinuirano
45.	Završni radovi (diplomski, master i doktorati) će se objavljivati na web stranicama fakulteta odnosno univerziteta.	Visokoškolske ustanove	Mart 2013. i kontinuirano
46.	Izveštaji o izboru u naučno-nastavna zvanja će se objavljivati na web stranicama univerziteta.	Visokoškolske ustanove	Mart 2013. i kontinuirano
47.	Podaci o naučnoistraživačkom radu (projektima, objavljenim člancima i sl.) bi također trebali biti značajnije zastupljeni na web stranicama, posebno na engleskim sekcijama, budući da se univerziteti rangiraju po objavljenom naučnom doprinosu (npr. webometrics).	Visokoškolske ustanove	Septembar 2013. i kontinuirano
48.	Organizovat će se posebne promocije web stranica među studentima, kako bi se oni navikli da redovno posjećuju fakultetski i univerzitetski website.	Visokoškolske ustanove	Kontinuirano
49.	Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke će posebno podržati programe objavljivanja navedenih sadržaja na web stranicama (sredstvima za dodatne servere, opremu, web-design i sl.) kroz projekte reforme Bolonjskog procesa koje godišnje podupire, a Sektor za nauku (ili Narodna i univerzitetska biblioteka) bi mogao posebno i razviti portal sa svim magistarskim radnjama i doktoratima.	Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke	Mart 2013.
50.	Kantonalna ministarstva obrazovanja i javne visokoškolske ustanove će izraditi novi model plaćanja akademskog osoblja, u čijoj osnovi će biti jednake konačno isplaćene plaće za svaku od kategorija nastavnog osoblja.	Kantonalna ministarstva i javne visokoškolske ustanove	Oktobar 2013.
51.	Menadžment javnih visokoškolskih ustanova će posvetiti dužnu pažnju rasporedu opterećenja svakog od članova nastavnog osoblja, kako bi se radno opterećenje jednako rasporedilo.	Visokoškolske ustanove	Januar 2014. i kontinuirano
52.	Federalni (i/ili kantonalni) ured za reviziju će redovno, jednom godišnje pregledavati poslovanje javnih visokoškolskih ustanova, te sačinjavati izvještaje s preporukama za otklanjanje nedostataka.	Federalni ured za reviziju	Februar 2014. i kontinuirano
53.	Privatne visokoškolske ustanove će jednom godišnje (po završnom računu) angažirati neovisnog revizora koji će obaviti pregled njihovog poslovanja.	Privatne visokoškolske ustanove	Februar 2014. i kontinuirano

Red. br.	MJERA	NOSILAC	ROK
54.	Visokoškolske ustanove (i javne i privatne) će objavljivati sve izvještaje revizora na svojim web stranicama i dostavljati Uredu federalnog revizora.	Visokoškolske ustanove	April 2014. i kontinuirano
55.	Federalni ured za reviziju će redovno, svake godine, na osnovu izvršenih revizija svih visokoškolskih ustanova sačinjavati izvještaj na nivou sistema.	Federalni ured za reviziju	Juni 2014. i kontinuirano
56.	Sve visokoškolske ustanove nabavit će softver za utvrđivanje plagijata, te će njega primjenjivati na sve studentske i nastavničke radove.	Visokoškolske ustanove	Januar 2014.
57.	Visokoškolske ustanove će razviti procedure za testiranje na plagijat, te primjerene sankcije za slučaj da se utvrdi plagiranje.	Visokoškolske ustanove	Decembar 2013.
58.	Svaka visokoškolska ustanova u Federaciji Bosne i Hercegovine će donijeti Pravilnik o izboru studenata u organe ustanove, te će se po usvajanju akta provesti studentski izbori	Visokoškolske ustanove, studentske organizacije	Oktobar 2013.
59.	Plan pokrivenosti nastave svake visokoškolske ustanove bi trebao biti usvojen i objavljen na početku svake godine i biti sveobuhvatan (za sve godine studija, sve programe i sve cikluse).	Visokoškolske ustanove	Oktobar 2013. i kontinuirano
60.	Sve visokoškolske ustanove trebaju usvojiti smjernice i procedure za inoviranje i evaluiranje studijskih programa, koje će podrazumijevati koncept „ishoda učenja“, dakle koncept koji je orijentiran na studenta, a ne na nastavnika, te će u taj proces uključiti i eksterne stručnjake, posebno s tržišta rada.	Visokoškolske ustanove	Juni 2013.
61.	Sve visokoškolske ustanove će uspostaviti sistema izdavačke djelatnosti i distribucije knjiga kako bi se izbjegla direktna prodaja studentima na nastavi.	Visokoškolske ustanove	Mart 2015.
62.	Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke, te kantonalna ministarstva će od 2013. godine objavljivati javne pozive za grantove za nauku i reforme visokog obrazovanja po inoviranim kriterijima (ukinuti mogućnost troškova osoblja zaposlenicima visokoškolske ustanove koja aplicira, eksterna anonimna evaluacija projektnih prijedloga, i sl.), te će u saradnji sa Federalnom revizijom osnažiti procedure izvještavanja o utrošku sredstava.	Federalno ministarstvo, Federalna revizija	Mart – Decembar 2013. i kontinuirano
63.	Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke će svake godine, počevši od 2013. godine, u sklopu programa podršci Bolonjskom procesu planirati i program kampanje protiv korupcije.	Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke	2013. i kontinuirano
64.	Visokoškolske ustanove će organizirati kampanje među svojim studentima i nastavnicima, kojim će ih pozvati da o korupciji otvoreno govore.	Sve visokoškolske ustanove	2013. i kontinuirano
65.	Kantonalna ministarstva će formirati registre nastavnog osoblja.	Kantonalna ministarstva	Mart 2014.
66.	Inicirat će se uvezivanje svih registara u Bosni i Hercegovini.	Konferencija ministara BiH	Mart 2014.

5. ZAKLJUČAK

Program mjera za prevenciju korupcije u visokom obrazovanju u Federaciji Bosne i Hercegovine utvrđuje 66 konkretnih mjera koje u naredne tri godine trebaju poduzeti ministarstva obrazovanja (federalno i kantonalna), sve visokoškolske ustanove, studentske organizacije, državna revizija, kantonalni sudovi, Agencija za razvoj visokog obrazovanja i osiguranje kvaliteta BiH. Osim samih mjera, predstavljene su i smjernice koje bi bile vodilja za dobru praksu.

Da bi se proveo ovaj Program, potreban je visoko intenzivan rad svih sudionika sistema visokog obrazovanja u Federaciji BiH, tako da bi se 2013. godina mogla proglasiti za godinom borbe protiv korupcije u visokom obrazovanju u Federaciji Bosne i Hercegovine. Uključenost svih aktera u sistem visokog obrazovanja Federacije, dizanje transparentnosti, insistiranje na provođenju akata, politika i mjera, dovest će do povećanja kvaliteta visokog obrazovanja.

Koruptivno djelovanje je jedan od ključnih razloga zastoja u reformama visokog obrazovanja (akreditacija kasni, nema Pravilnika o akademskim zvanjima, kvalifikacijski okvir nije donesen, kasni početak III ciklusa...) i zbog toga je borba protiv korupcije prioritet.

Usvajanje Programa mjera za prevenciju korupcije u Federaciji Bosne i Hercegovine je i dokaz odlučnosti da se krene naprijed.